

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

KENT İMGESİ: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖRNEĞİ

HÜSEYİN ÖGÇE

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ZEKİ DEMİR**

DÜZCE, 2020

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENT İMGESİ: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖRNEĞİ

Hüseyin ÖGÇE tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zeki DEMİR

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Zeki DEMİR

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Haldun MÜDERRİSOĞLU

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Tevfik Hakan ALTINÇEKİÇ

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Tez Savunma Tarihi: 10/04/2020

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

10/04/2020

Hüseyin ÖGÇE

TEŐEKKÖR

Yüksek Lisans öğrenimimde ve bu tezin hazırlanmasında gösterdiği her türlü destek ve yardımdan dolayı çok değerli hocam Prof. Dr. Zeki DEMİR'e en içten dileklerle teşekkür ederim.

Bu çalışma boyunca yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ve çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

10 Nisan 2020

Hüseyin ÖGÇE

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
HARİTA LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ.....	14
1.1. LİTERATÜR ÖZETİ	16
1.2. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI	19
1.2.1. Hipotez ve Araştırma Soruları.....	19
1.2.1.1. Hipotezler	20
1.2.1.2. Araştırma soruları	20
1.2.2. Örnek Araştırma Tasarımı	21
1.2.3. Araştırma Yapısı	21
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	22
2.1. ÇEVRE PSİKOLOJİSİ	22
2.1.1. Bilgi Kaynağı olarak Çevre	23
2.1.2. Çevrenin Algılanması ve Temsili	23
2.2. İMGE KAVRAMI	24
2.3. KENTSEL İMGE.....	26
2.3.1. Okunabilirlik (legibility).....	27
2.3.1.1. Kimlik (identity)	27
2.3.1.2. Yapı (structure)	28
2.3.1.3. Anlam (meaning).....	28
2.3.2. İmgelenebilirlik (imageability).....	29
2.4. LYNCH'İN KENT UNSURLARI	29
2.4.1. İzler (paths).....	29
2.4.2. Kenarlar/Sınırlar (edges).....	30
2.4.3. Bölgeler (districts)	30
2.4.4. Düğüm Noktaları (nodes)	30
2.4.5. İşaret Öğeleri (landmarks)	31
2.5. ZİHİN/BİLİŞ HARİTALARI KAVRAMI	31
2.5.1. Zihinsel/Bilişsel Harita Tipleri.....	32
2.5.1.1. Zincir Haritalama Tekniği.....	32
2.5.1.2. Noktasal Haritalama Tekniği	32
2.5.1.3. Bölgesel Haritalama Tekniği.....	33
2.5.1.4. Hibrit Haritalama Tekniği.....	33
2.5.1.5. Diğer Haritalama Teknikleri.....	33

3. MATERYAL	34
3.1. İSTANBUL'UN TARİHİ GELİŞİMİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	34
3.1.1. İstanbul'un Kent Tarihi	35
3.1.1.1. <i>Byzantion</i>	35
3.1.1.2. <i>Konstantinopolis</i>	36
3.1.1.3. <i>İstanbul</i>	37
3.1.2. Coğrafi Konum, Demografik ve Topografik Özellikler	39
3.1.2.1. <i>Mahalle sayıları ve nüfus</i>	39
3.1.2.2. <i>Tarihi Yarımada'nın Topografyası</i>	40
4. YÖNTEM	41
4.1. VERİLERİN TOPLANMASI	41
4.1.1. <i>Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi</i>	41
4.1.2. <i>Sözel Bölüm</i>	42
4.1.2.1. <i>Anket Sorularının Seçimi</i>	42
4.1.3. <i>El-çizimi Bölümü</i>	43
4.2. VERİLERİN ANALİZ EDİLMESİ	43
4.2.1. <i>MAXQDA Kodlamaları</i>	43
4.2.2. <i>Kod Haritasının Çıkarılması</i>	43
4.2.3. <i>Frekans Analizi</i>	43
4.2.4. <i>Oran Analizi</i>	43
4.3. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	44
4.3.1. <i>Haritalama</i>	44
5. DEĞERLENDİRME	45
5.1. ANKET SAYILARI	45
5.2. SÖZEL İMGELER	45
5.2.1. <i>Benzerlik Analizi</i>	45
5.2.2. <i>Deneklerin Demografik Özellikleri</i>	45
5.2.3. Kod Çıktıları	46
5.2.3.1. <i>Genel Tanımlamalar</i>	46
5.2.3.2. <i>Sözel Olarak İmgelenen Kent Öğeleri</i>	46
5.2.3.3. <i>Güvenli Algılanan Mekân İmgeleri</i>	48
5.2.3.4. <i>Güvensiz Algılanan Mekân İmgeleri</i>	49
5.2.3.5. <i>Beğenilen Mekân İmgeleri</i>	49
5.2.3.6. <i>Beğenilmeyen Mekân İmgeleri</i>	50
5.2.3.7. <i>Tercih Edilebilir Mekân İmgeleri</i>	50
5.2.3.8. <i>Yeşil Alan İmgeleri</i>	51
5.3. EL ÇİZİMİ İMGELERİ	51
5.3.1. <i>Benzerlik Analizi</i>	51
5.3.2. <i>Deneklerin Eğitim Seviyeleri</i>	51
5.3.3. Kod Çıktıları	52
5.3.3.1. <i>El-çizimlerinde İmgelenen Kent Öğeleri</i>	52
6. BULGULAR VE TARTIŞMA	55
6.1. HİPOTEZLER VE ARAŞTIRMA SORULARI	55
6.1.1. Hipotezler	55
6.1.1.1. <i>Hipotez 1</i>	55
6.1.1.2. <i>Hipotez 2</i>	55
6.1.1.3. <i>Hipotez 3</i>	55
6.1.1.4. <i>Hipotez 4</i>	56
6.1.1.5. <i>Hipotez 5</i>	56
6.1.2. Araştırma Cevapları	56

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	63
8. KAYNAKLAR	65
9. EKLER	70
9.1. EK 1: ANKET FORMU.....	70
ÖZGEÇMİŞ.....	72

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1. Araştırma tasarımı.	21
Şekil 2.1. İmge oluşumu.	25
Şekil 2.2. Kent-birey etkileşimi.	26
Şekil 3.1. Tarihi Yarımada'nın konumu.	34
Şekil 3.2. Bazı kentsel ögeler.....	38
Şekil 4.1. Anket uygulama bölgeleri.	42
Şekil 4.2. Sembolik gösterimler.....	44
Şekil 6.1. Kod ilişki haritası.....	56
Şekil 6.2. Lisans seviyesinde eğitim gören bireylerin el-çizimi örnekleri.....	57
Şekil 6.3. Lise seviyesinde eğitim gören bireylerin el-çizimi örnekleri.	58
Şekil 6.4. İlkokul seviyesinde eğitim gören bireylerin el-çizimi örnekleri.	58
Şekil 6.5. Öge ilişki grafiği.	59
Şekil 6.6. Kelime bulutu.	59
Şekil 6.7. Psikolojik sınırlar.....	62

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 5.1. Genel tanımlamalar.....	46
Çizelge 5.2. Sözel imge sonuçları.	47
Çizelge 5.3. Güvenli algılanan mekan imgeleri.	48
Çizelge 5.4. Güvensiz algılanan mekan imgeleri.	49
Çizelge 5.5. Beğenilen mekan imgeleri.	49
Çizelge 5.6. Beğenilmeyen mekan imgeleri.	50
Çizelge 5.7. Tercih edilebilir mekan imgeleri.	50
Çizelge 5.8. Yeşil alan imgeleri.	51
Çizelge 5.9. El-çizimi imgeleri.	52
Çizelge 5.9. (devam) El-çizimi imgeleri.....	53

HARİTA LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Harita 3.1. İstanbul'un kentsel gelişimi.	39
Harita 3.2. Fatih ilçesi mahalle haritası.	39
Harita 3.3. Tarihi Yarımada'nın topoğrafyası.	40
Harita 5.1. Sözel imge haritası.	48
Harita 5.2. El-çizimi imge haritası.....	54

KISALTMALAR

Km ²	Kilometre kare
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
Yy.	Yüzyıl

ÖZET

KENT İMGESİ: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖRNEĞİ

Hüseyin ÖGÇE
Düzce Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Zeki DEMİR
Nisan 2020, 71 sayfa

Kentsel imge çalışmaları, fiziksel ve psikolojik unsurlara sahip olan bir ortamı anlamak için oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırma, İstanbul Tarihi Yarımadası'nı kullanan bireylerin kentsel imgelerini sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı kentsel unsurlarla, yeşil alan, güvenli, güvensiz, beğenilen, beğenilmeyen, tercih edilen, tercih edilmeyen mekân algıları arasındaki ilişkiyi analiz etmek ve araştırma alanının genel kentsel imgesini elde etmektir. Bu amaçla deneklerle 210 anket yapıldı. Daha sonra, sözel ve el çizimi bölümleri olan anketler MAXQDA 2018 Analytics Pro programı ile analiz edildi. Güvenilir sonuçlara ulaşmak için *Kuckartz & Rädikers zeta*, *Russel Rao* ve *Jaccard* benzerlik analizleri yapılmış ve ortalama benzerlik değeri yaklaşık olarak "0.70" olarak elde edilmiştir. Bulgular, *İşaret Ögeleri* ve *Bölge* unsurlarının diğer öğelere göre daha baskın olduğunu göstermiştir. Ayrıca, güvenli mekân algısı ile beğenilen mekân algısı ve güvenli olmayan mekânlar ile de beğenilmeyen mekânlar arasında benzer bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, kentsel okunabilirlik ve imgelenebilirlik potansiyelinin baskınlığı psikolojik sınırlar nedeniyle ağırlıklı olarak çalışma alanının doğu bölümünde tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: İstanbul, Kentsel imge, Tarihi Yarımada.

ABSTRACT

IMAGE OF CITY: A CASE STUDY ON HISTORIC PENINSULA OF ISTANBUL

Hüseyin ÖGÇE

Düzce University

Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Landscape
Architecture

Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Zeki DEMİR

April 2020, 71 pages

Urban image studies are remarkably important to understand an environment with physical and psychological elements. For this reason, the research presents the urban images of individuals using the Istanbul Historical Peninsula. This study aims to analyse the relationship among urban elements with perceptions of green space, safe, unsafe, likeable, unlikeable, preferable and unpreferable places, and to obtain the general urban image of the research area. For this purpose, 210 questionnaires were conducted with the subjects. Then, questionnaires with verbal and hand drawing sections were analysed via MAXQDA 2018 Analytics Pro program. To reach reliable results, *Kuckartz & Rädikers zeta*, *Russel Rao* and *Jaccard* similarity analyses were performed and the average similarity value was approximately obtained as "0.70". Findings showed that the Landmark and District elements are more dominant than other elements (Paths, Nodes and Edges). Besides, it was determined that there are similar relationships among the perception of safe places vs. the preferable venues and unsafe vs. unpreferable places. As a result, the potential for urban legibility and imageability has been determined predominantly in the east of the study area due to psychological boundaries.

Keywords: Istanbul, Historic peninsula, Urban image.

1. GİRİŞ

Kent bölüm ve unsurlarının insan zihnine nasıl yansıdığı coğrafya, mimarlık, şehir ve bölge planlama, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi farklı disiplinlerdeki araştırmacılar tarafından uzun yıllardır araştırma konusu olmuştur. 1960 yılında bir şehir plancısı olan Kevin Andrew Lynch “Kent İmgesi (Image of City)” adlı eseriyle Boston, Jersey ve Los Angeles kent unsurlarının insan zihnine olan yansımalarını haritalayarak çalışma konusundaki en popüler eseri ortaya koymuştur. Kent İmgesi, döneminde yeni bir planlama türü oluşturarak bilim adamları tarafından öncü bir girişim olarak hızla tanınmıştır (Panek, 2016). Lynch (1960) tarafından ortaya konulan bu çalışma, şehir sakinlerinin zihinlerinde kentsel imgelere ulaşmak için bir yöntem oluşturmuştur. Lynch bu yöntem ile kenti “okunabilir” kılan ve “imgelenebilir” yapan unsurları tespit etmek amacıyla kent sakinleri ile anket aracılığıyla iletişime geçerek, kentin öğelerini zihinlerinde hatırlamalarını ve bu zihin yansımalarını haritaya dökmelerini isteyerek kentin imge analizi ile ilgili en temel çalışmayı elde etmiştir (Jiang, 2012).

Lynch (1960) bu çalışmasında kent unsurlarını 5 farklı kategoride değerlendirmiştir. Bunlar; izler (paths), kenarlar/sınırlar (edges), bölgeler (district), Düğüm/odak noktaları (nodes) ve işaret öğeleridir (landmarks). Oluşturduğu kategoriler kentsel mekânın okunabilirliğini geliştirmek için yaygın olarak kullanılan kurallar olarak benimsenmiştir (Liu, Zhou, Zhao, & Ryan, 2016).

Kentsel alanlar, insanlığın yaşadığı geniş çaplı karmaşık ortamın bir parçasıdır. Bu ortam insan zihninde az ya da çok kalıcılığa sahip mekânlardan oluşmaktadır. Kullanıcılar kent hakkında bir takım duyuşal deneyim süreci neticesinde bilgi edinmekte ve bu duyuşal bilgiyi özel bilgi kümelerine entegre etmektedirler. Bu özel bilgi kümeleri mekân olarak adlandırılmaktadır (Golledge & Spector, 1978). Kullanıcının sadece fiziksel olarak değil psikolojik olarak da etkileşim içinde olduğu mekân, fiziksel oluşumların ötesinde kullanıcılar tarafından uzamsal ve zamansal olarak deneyimlenebilen, bünyesindeki çeşitli sosyal bütünlük unsurlarıyla algılanan bir değer anlamına gelmektedir. Mekân kentsel olarak deneyimler merkezidir ve kendine özgü algıya sahiptir. Kentsel mekân, zaman içeriğine sahip yaşanabilir ve algılanabilir çok

boyutlu bir yer olarak tanımlanmakla birlikte, kent sakinleri tarafından algılanan yapılar bütünüdür. Başarılı bir kentsel mekân fiziksel olduğu kadar psikolojik yönden de memnuniyet arz etmelidir. Kentsel mekânın imgesini anlamak ve tanımlamak için görsel, bilişsel ve algı temelli bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar genellikle biliş haritaları ile adlandırılır. Bilişsel imgenin çizim yoluyla anlaşılmasına yardımcı olan bu haritalar kentsel alanda kullanıcıların davranışlarına ve faaliyetlerine yön veren imgeleri ortaya çıkarmaktadır. Kentsel mekân tasarım çalışmalarına doğrudan katkı sunan bu haritalar kullanıcı odaklı tasarım kavramının temeli niteliğindedir (Topcu & Topcu, 2012).

Kentin unsurları, farklı kimliğe sahip mekân tiplerinin birbiriyle bağlantılı olması ile anlam kazanmaktadır. Mekân kimliği, mekânın var oluşunun ve işleyişinin temel ögesini oluşturmakla birlikte, bir mekânın kimliğini belirleyen ana unsur ve mekâna karakter katan öğelerle ifade edilmektedir. Bu öğelerin başında fiziksel ve sosyal niteliklere sahip tanımlar ve anlamlandırmalar gelmektedir (Kuter, 2007). Kuşkusuz mimarlık, şehir ve bölge planlama, peyzaj mimarlığı gibi bilim dallarının ilgilendiği kentsel tarihi çevreler, bu olguları içinde barındıran unsurların en önde geleni ve kayda değer olanıdır.

Türkiye’de ve Dünya’da önemli kentsel tarihi çevrelerin başında gelen İstanbul Tarihi Yarımadası, hem Roma, Bizans ve Osmanlı medeniyetlerine ev sahipliği yapması hem de bünyesinde birçok tarihi ve kültürel mekânlar bütünü barındırması nedeniyle dünya mirası için önemli bir hazine niteliğindedir (Yenal, 2015). Tarihi çevre genel olarak geçmiş uygarlıklardan günümüze intikal eden yerleşkeler ve kalıntılar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Tarihi çevre denildiğinde daha çok kentsel sitler akla gelmekle birlikte, kırsal, tarihi ve arkeolojik sitler de bu tanım içine girmektedir. Tarihi çevreler genellikle imgesel değer taşımakla birlikte yapımında kullanılan malzemeler ve özenle icra edilmiş işçilik sayesinde dikkat çekmektedirler (Ahunbay, 2017). Bu tür alanlar, genellikle ekolojik yaşam alanları ile iç içedirler ve ister görünür ister görünmez olsunlar, insan faaliyetlerinin fiziksel kalıntılarını içeren, zamanla yer ve insan etkileşiminden kaynaklanan tüm çevre kısımlarından oluşmaktadırlar (Anonim, 2016). Sahip olduğu bu özelliklerden ötürü tarihi çevrelerin ince elenip sık dokunarak bilimsel araştırma süzgeçlerinden geçip, çevre kalitesinin ve mevcut tarihi ve kültürel değerlerinin bozulmadan modernize edilmesi önem arz etmektedir.

21. Yüzyıl’da (yy) ülkelerin doğal ve tarihi çevrelerini koruma yetkinliği ve bu yetkinlik

sonucu başarılı bir şekilde korunan çevre, sadece doğal ve kültürel zenginliğin gelecek kuşağa aktarılması hususunda bir başarı değil, aynı zamanda siyasal güç ve saygınlık kaynağı olarak öne çıkmaktadır (Tankut, 2003). Bu bağlamda kentsel tarihi çevrenin algılanmasında, kentsel imge çalışmaları halk, uzmanlar (teorisyen ve profesyoneller) ve yerel otoriteler (siyasi karar odakları ve sivil toplum kuruluşları) arasındaki ilişkiye aracılık edebilen bir çalışma aracı olabilmektedir (Neacşu, 2009).

1.1. LİTERATÜR ÖZETİ

İmge olgusunun dolaylı olarak literatüre ilk dâhil oluşu Tolman (1948) tarafından yayınlanan “Farelerde ve İnsanlarda Biliş Haritaları (Cognitive Maps in Rats and Men)” adlı çalışmasıyla olmuştur. Biliş haritaları terimi ilk kez bu çalışmada karşımıza çıkmaktadır (Tolman, 1948).

Kentsel imge çalışmaları gerçek anlamıyla 1960 yılında Kevin Lynch tarafından Amerika Birleşik Devletleri’nin Boston, Jersey City ve Los Angeles şehirleri özelinde ortaya konulan “Kent İmgesi (Image of City)” adlı çalışmasıyla başlamıştır. Lynch (1960) bu çalışmasında birbirleriyle iç içe geçmiş olan okunabilirlik (legibility) ve imgelenebilirlik (imageability) kavramlarını geliştirmiştir ve kentin; İzler (paths), Kenarlar (edges), Bölgeler (district), Düğüm noktaları (nodes) ve İşaret Ögeleri (landmarks) gibi unsurların analiz edilmesi yoluyla algılanabileceğini ve anlaşılabilirliğini ortaya koymuştur (Lynch, 1960).

Lynch (1960) tarafından ortaya konulan bu çalışma, 1970 yılında Donald Appleyard tarafından elde edilen “Bir şehri planlama metotları ve yöntemleri (Styles and methods of structuring a city)” adlı eserinde bahsettiği ardışık (sequential) ve mekânsal (spatial) haritalar kuramına temel dayanak olmuştur. Appleyard(1970) bu eserinde kent halkına daha önceden belirlediği iki nokta arasındaki alanı çizmelerini isteyerek ardışık biliş haritalarının izler ve düğüm noktaları tarafından baskın olduğunu, mekânsal biliş haritalarının ise bölgeler, işaret öğeleri ve bireysel binalar tarafından karakterize edildiği sonucuna ulaşmıştır (Appleyard, 1970).

Banerjee (1972)’nin Kevin Lynch danışmanlığında hazırladığı “Urban Experience and the Development of City Image a Study in Environmental Perception and Learning” adlı doktora tezinde kent bölüm ve unsurlarının kenti deneyimleyen kullanıcıların düşük, orta ve yüksek aşinalık durumlarına göre sınıflandırmak suretiyle elde ettiği sonuçlarla

Çalışma konusuna katkı sunmuştur (Banerjee, 1971).

1972 yılında Ronald Briggs tarafından yayınlanan “Kentsel Mekânda Bilişsel Mesafe (Cognitive Distance in Urban Space)” adlı tezde, mekânsal bilişin kavramsal bir modelini geliştirmek, nesnel ve algılanan mekân arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla bir model geliştirmiştir. Briggs (1972) tez amacı doğrultusunda farklı bilimsel önermeler ortaya koymuş ve bu önermelerin doğruluğunu veya yanlışlığını ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır (Briggs, 1972).

Golledge ve Spector (1978) tarafından ortaya konulan bir çalışmada ise bireyin çevreyi oluşturan unsurları nasıl seçtiği ve seçim süresince evre unsurlarını nasıl hesaba kattığı üzerine ayrıntılı bir sonuç elde edilmiştir. Bu eserde mekân tipleri 5 farklı kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; fiziksel uyarı neticesinde ortaya çıkan öğretici/faydacı (pragmatic) mekân, duyuusal imgelerin deneyimine dayanan algısal (perceptual) mekân, çevrenin bireysel görüntülerini oluşturan varlıksal (existential) mekân, fiziksel dünyanın bireyin zihninde oluşturduğu bilişsel (cognitive) mekân ve algısal ve fiziksel becerilere ihtiyaç duymayan soyut (abstract) mekândır. Golledge and Spector (1978)’un ortaya koyduğu varsayımlar her ne kadar geçmiş çalışmalarla uyumlu olsa da geliştirilmesi gereken hususların varlığından bahsetmişlerdir (Golledge & Spector, 1978).

Göregenli (1985) “Kentsel Alanların Algılanması ve Kentsel İmajlar: İzmir Kentine İlişkin Bir Psikolojik Haritalama alışması” adlı eseri ile Türkiye’de bu alanda atılan öncü adımları başlatmıştır. Göregenli (1985) İzmir’de yaşayan 64 kişi üzerinde yaptığı anketler ile katılımcıların kente ilişkin deneyim ve algılarını ortaya koymuştur. Göregenli (1985) deneklere 40x60 cm boyutlarında içerisinde 12 adet soru bulunan bir anket kâğıdı verip soruları cevaplamalarını ve kendilerine göre kentin haritasını çizmelerini istemiştir (Göregenli, 2018).

Lee ve Schmidt (1988)’in “Kentın Mekânsal Bilişinin Evrimi: Guangzhou, in’deki değişim modelleri (Evolution of urban spatial cognition: patterns of change in Guangzhou, China)” adlı eserlerinde kentsel mekânın zaman içinde insan zihinlerindeki algı değişim sürecinin varlığı hususunda katkı sunmuşlardır (Lee & Schmidt, 1988).

Nasar (1990) “The Evaluative Image of the City” adlı eserinde Knoxville and Chattanooga, Tennessee şehirlerindeki deneklere beğendikleri alanları ve görsel olarak sevmedikleri alanları belirlemelerini ve değerlendirmelerine ilişkin fiziksel özellikleri tanımlamalarını istemiştir. Her anket için kenti bireysel bir harita hazırlayıp, bu

haritaların birleştirilmesi suretiyle genel bir değerlendirme yapmıştır (Nasar, 1990).

Milgram ve Jodelet (1992) “Paris’in Psikolojik Haritaları (Psychological Maps of Paris)” adlı eserinde Paris şehrinin imgelerini ve kent üzerindeki algıları 20 farklı bölgeden 218 katılımcının cevapladığı anketlerle tespit edip ortaya koymuştur. Milgram ve Jodelet (1992) deneklere bir kâğıt verip, deneklerden kent üzerindeki önemli noktaları çizgisel olarak belirtmelerini istemiştir. Anketler sonucu deneklerin belirttiği 4132 öge üzerinde frekans analizi yapılarak ögeler sıklıklarına göre sıralanmıştır. Bir denek ortalama 19 kent ögesini kendi hazırlamış olduğu zihin haritasına işlemiştir. Bunun yanı sıra deneklere Paris’e ait 40 farklı fotoğrafı gösterip bu fotoğraflar üzerindeki duygu ve düşüncelerini sözel olarak ifade etmelerini talep etmiştir (Stanley Milgram & Jodelet, 1992).

Araştırma konusunun Türkiye’deki bir diğer öncü çalışma örneği ise bir psikolog olan Namık Ayvalıoğlu tarafından 1993 yılında yayımlandığı görülmektedir. Ayvalıoğlu (1993) bu eserinde Lynch (1960)’in 5 kent unsurunu temel dayanak alarak, İstanbul halkının kenti nasıl ve ne derece algıladığını ve şehrin tarihî özelliklerinin bu algıya etkisinin ne ölçüde olduğunu tespit etmeye çalışmıştır (Ayvalıoğlu, 1993).

Türkoğlu (2002) İstanbul üzerinde planlanan tasarım süreçlerine katkı sunmak amacıyla 280 denek üzerinde 1996 yılının Kasım ve Aralık aylarında yapılan anketlerin verilerini derleyerek “Kentsel imge: İstanbul’dan bulgular” adlı eseri elde etmiştir. Anket yapılan 280 denekten kentin algılanan elemanlarını kâğıda çizmelerini istenmiş ve yalnızca 107’sinden olumlu sonuç alındığını belirtmiştir. Bu durum ankette bulunan sözel soruların, deneklerden istenen çizimlere göre daha kolay elde edildiğini vurgulamaktadır (Türkoğlu, 2002).

Tunçel (2008) “Kentsel Mekânın Algılanması: Elazığ Örneği” adlı eserinde kentsel mekân içinde önemli bir öge olan caddelerin kendi içinde barındırdığı imgesini tespit etmek ve bu mekanın zihin haritasının oluşmasındaki sosyo-ekonomik durumunu belirlemek üzerine bir çalışma yürütüp literatüre spesifik bir katkı sunmuştur (Tunçel, 2008).

Erkan ve Yenen (2010) “Yerleşmelerde İmaj Analizi Konusunda Bir Yöntem: Kastamonu Örneği” adlı doktora tezinden üretilmiş eserlerinde Kastamonu kent imgesinin cinsiyet, yaş ve eğitim durumu gibi değişkenlere göre nasıl algılandığını ortaya koymuşlardır (Erkan & Yenen, 2010).

Ökesli ve Gürçınar (2012) “ An Investigation of Urban Image and Identity Findings from Adana” adlı araştırma makalelerinde Lynch (1960)’in okunabilirlik kavramını esas alarak kent ve mimari çalışmaları üzerine farklı bir yorum getirmişlerdir. Hızlı ve plansız kentleşme sonucu gerçekleşen fiziksel değişimin, kentin kimliğine ve imajına olan etkisini gerek geniş gerekse minimal ölçeklere indirgeyerek, literatüre farklı bir boyuttan katkı sunmuşlardır (Ökesli & Gürçınar, 2012).

Topçu ve Topçu (2012) “Visual presentation of mental images in urban design education: cognitive maps” adlı araştırmalarında Selçuk Üniversitesi yerleşkesini ve lisans öğrencilerini örneklem olarak üniversitenin gelecek tasarım aşamalarına katkı sunmak amacıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmayı oluştururlarken Lynch (1960)’in 5 kent unsurunu ve Nasar (1997)’in mekânsal beğeni ölçütlerini esas alarak öğrencilerin kampüsü nasıl algıladığı ve imgelendirdiği sorularına cevap bulmayı hedeflemişlerdir (Topcu & Topcu, 2012).

Damayanti (2015) “Extending Kevin Lynch’s Theory of Imageability through an investigation of kampungs in Surabaya, Indonesia” adlı doktora tezinde Lynch(1960)’in kenti “yapı (structure)” ve “kimlik (identity)” kavramları çevresinde yorumladığını belirtmiş olup, bu kavramların kenti anlatmadaki eksikliklerini gidermek amacıyla “anlam(meaning)” kavramı çerçevesinde Lynch (1960)’in teorisini geliştirmeyi amaçlamıştır (Damayanti, 2015).

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu tezin amacı, Kevin Lynch’in 1960 yılında yayınlanan “Kent İmgesi (The Image of City)” adlı kitabında ortaya koyduğu esaslar ile bu çalışma üzerine inşa edilmiş diğer araştırmaları da dikkate alarak, İstanbul Tarihi Yarımada’sının kentsel imgelerini tespit etmek ve elde edilen sonuçların fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı kentler için yapılacak olan planlama ve tasarım aşamalarına katkı sağlaması olarak belirlenmiştir.

1.2.1. Hipotez ve Araştırma Soruları

Tarihi Yarımada’nın amaç ve kapsam çerçevesinde incelenmesine yönelik 5 adet hipotez 7 adet araştırma sorusuna yer verilmiştir.

1.2.1.1. Hipotezler

Hipotez 1:

H₀: Güvenli mekân imgesi ile Beğenilir mekân imgesi arasında benzer bir ilişki yoktur.

H₁: Güvenli mekân imgesi ile Beğeniler mekân imgesi arasında benzer bir ilişki vardır.

Hipotez 2:

H₀: Güvenli mekân imgesi ile Tercih edilir mekân imgesi arasında benzer bir ilişki yoktur.

H₁: Güvenli mekân imgesi ile Tercih edilir mekân imgesi arasında benzer bir ilişki vardır.

Hipotez 3:

H₀: Güvensiz mekân imgesi ile Beğenilmeyen mekân imgesi arasında benzer bir ilişki yoktur.

H₁: Güvensiz mekân imgesi ile Beğenilmeyen mekân imgesi arasında benzer bir ilişki vardır.

Hipotez 4:

H₀: Güvenli mekân imgesi ile Yeşil alan imgesi arasında benzer bir ilişki yoktur.

H₁: Güvenli mekân imgesi ile Yeşil alan imgesi arasında benzer bir ilişki vardır.

Hipotez 5:

H₀: Tercih edilir mekân imgesi ile Yeşil alan imgesi arasında benzer bir ilişki yoktur.

H₁: Tercih edilir mekân imgesi ile Yeşil alan imgesi arasında benzer bir ilişki vardır.

1.2.1.2. Araştırma soruları

- Ankete katılım sağlayan deneklerin cinsiyet ve eğitim durumları ile anket sorularına cevap verme ve çizim kabiliyetleri arasında herhangi bir ilişki var mıdır?
- Çalışma alanı hangi Lynch (1960) öğeleriyle daha baskın algılanmaktadır?
- El-çizimi harita tipleri ve haritalardaki öğeler neyi ifade etmektedir?
- Sözel imgeler ile el-çizimi imgeleri arasındaki farklar nelerdir?
- Pozitif ve negatif olarak imgelenen unsurlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?
- Topografik özellikler ile imgelenen kent öğeleri arasında herhangi bir ilişki var mıdır?
- Çalışma alanındaki psikolojik sınırlar nelerdir?

1.2.2. Örnek Araştırma Tasarımı

Örnek araştırma tasarımı 5 aşamada gerçekleştirilmiş olup, *problemin belirlenmesi*; *ikincil veri toplama* (çalışma alanı hakkındaki bilgiler, çevre psikolojisi ve kentsel imge çalışmaları ile ilgili başlıca eserlerin incelenmesi aracılığıyla kavramlar ve kuramların ortaya konulması), *birincil veri toplama* (çalışma alanında yapılan gözlemler ve anketler), *analiz ve sentez* (verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanması), *raporun hazırlanması* kısımlarını içerir (Şekil 1.1).

Şekil 1.1. Araştırma tasarımı.

1.2.3. Araştırma Yapısı

Bölüm 1’de giriş metni, çalışma konusundaki başlıca yerel ve uluslararası literatür özetleri, hipotezler ve araştırma soruları, örnek araştırma tasarımı ile araştırma yapısı yer almaktadır. Bölüm 2’de kavramsal çerçeve esas alınmış olup; çevre psikolojisi, çevrenin algılanması ve temsili hususu, imge kavramı, kentsel imge ve alt bileşenleri ile zihin haritaları kavramı ve harita tipleri gibi konulara yer verilmiştir. Bölüm 3’te çalışma alanının tarihsel gelişimi, coğrafik, demografik ve topografik özellikleri ortaya konulmuştur. Bölüm 4’te araştırma yöntemi ve yöntemde temel alınan esaslar belirtilmiştir. Bölüm 5 analizlerin yalın bir biçimde gösterildiği kısımdır. Bulgular ve diğer çalışmalarla benzerlik ve farklılıklar kısmı Bölüm 6’da ortaya konulmuştur. Bölüm 7’de ise yapılan çalışma ile ilgili sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ÇEVRE PSİKOLOJİSİ

Çevre psikolojisinin insanın çevreyi algılayıp yorumlamasından, seçmesinden ve ihtiyaçlarına göre düzenlemesinden beri var olduğu düşünülmektedir. Bu nedendir ki kökeni en az Psikoloji bilimi kadar eskiye dayanmaktadır. Çevre psikolojisi kavramı, sanayi devrimiyle birlikte artan kentleşmenin getirdiği olumsuz etkileri tespit etmek amacıyla 1960'lı yılların başından günümüze kadar farklı disiplinlerden araştırmacıların dikkatini çekmiş ve özellikle kent ölçeğinde birçok araştırmada yer edinmiştir. Çevre psikolojisi, hızlı nüfus artışının ve plansız kentleşmenin getirdiği olumsuz sorunları anlamak ve çözmek için kentin sadece binalar, yollar vb. yapılarla açıklanamayacağı ilkesini benimsemektedir. Bu nedenle sosyal psikolojisinin alt dalı olarak görülmektedir.

Çevre psikolojisi fiziksel çevrenin insan ile sürekli ilişkisini inceler ve bu incelemeler sonucunda insanın fiziksel çevresini ne şekilde algıladığı, kodladığı ve anlamlandırdığı hususuna vurgu yapmaktadır ve genel anlamıyla insan davranışları ile fiziksel çevre arasındaki tüm ilişkileri inceleyen bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Çevreyi oluşturan fiziksel unsurların çevre psikolojisine doğrudan etkileri tartışılmazdır. Ancak, fiziksel çevrenin, insan davranışları üzerine olan etkisinin anlaşılması için fiziksel çevrenin içerdiği sosyal özelliklerin de dikkate alınması gerekmektedir (Çınar & Bender, 2007). Çevre psikolojisi doğal çevre üzerinde araştırma yapan, çevre içerisindeki tüm unsurları bir bütünün parçaları olarak gören, mekân ve insan arasında karşılıklı etkileşim vardır ilkesini benimseyen, disiplinler arası bir bilim dalıdır (Göregenli, 2018).

Çevre psikolojisi, bir yönüyle çevrenin insan deneyimlerine ve davranışlarına olan etkisini araştırırken diğer yönüyle de insanın çevreye olan etkilerini (çevresel davranışını) irdelemekte ve çevreci davranışı artırmanın yollarını araştırmaktadır (R. Kaplan, 1973; Steg, Berg, & Groot, 2015). Bu bağlamda insanın çevresel davranışının incelenmesi için öncelikle insanın çevresel bilgileri nasıl algıladığı ve zihninde ne şekilde temsil ettiği hususları üzerinde düşünülmelidir.

2.1.1. Bilgi Kaynağı olarak Çevre

Birey zihninde deneyimleyebildiği çevre ile ilgili önemli ve önemsiz bilgileri barındırır. Bu bilgi edinim sürecinin ana kaynağı, bireyin anlama ve keşif kavramlarını zihninde somutlaştırması ve kategorize etmesidir. Bu bağlamda birey çevre ile bilgi alışverişinde bulunarak endişelerini azaltmayı ve yeniyi keşfetmeyi arzular. Bu alışverişle edinilen bilginin ayrıştırılması için genellikle görünmez bir bedel ödenmesi gerekir. Bu maliyete “zihinsel yorgunluk” denilmektedir.

Çağın bir gerçekliği olan zihinsel yorgunluğun birçok olumsuz duruma sebebiyet verdiği bilinmektedir. Birey zihnen yorgun olduğu zaman odağı kaybolmakta, sinirlilik ve sabırsızlık gibi olağan tepkiler sergilemekte ve bu durum birçok gerginliğin çekirdeğini oluşturmaktadır.

Bir çevrenin sağladığı bilgi potansiyeli yalnızca içeriğinden değil aynı zamanda kuruluşundaki nesnel çağrışımlardan çıkartılır. Bir başka deyişle, bir ortamın içerik ve unsurlarının düzeni insanın temel algılayış ve kavrayış yeteneğinde önemli farklar yaratır. Çevredeki bilgilerin bir kısmının büyüklüğü, formu, hareketi veya rengi yapılan faaliyetle alakasız olsa dahi görmezden gelinemeyebilir. Bu husus kuşkusuz bilgi sunan çevrenin bireyde oluşturduğu uyarım olgusu, algı süzgeci ve bilginin temsiliyle ilişkilidir (R. Kaplan, Kaplan, & Ryan, 1998).

2.1.2. Çevrenin Algılanması ve Temsili

Algı, nesnenin varlığından dolayı meydana gelen ve bu nesnenin bir veya daha fazla duyu tarafından kavranıp yorumlamasıyla, bir başka deyişle, temsil edilmesiyle sonuçlanan süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, bir nesnenin, yapının, kişinin veya bir haritanın farkına varma ya da onunla ilgilenmeye verilen tepki bu bilginin akılda tutulmasıyla sürdürülmektedir. Beyindeki depolama merkezi tüm bilgileri algılar ve daha sonra yeni edinilen bilgilerin çoğaltılmasını veya temsilini sağlar. Bu çift yönlü süreç, mekânsal algıların dışavurumuna yol açmaktadır (Downs & Stea, 2011).

İnsanın içinde bulunduğu, fiziksel olarak sınırları belirli fakat psikolojik olarak sınırsız çevreyi nasıl anlamlandırdığı hususu, insanın çevrenin hangi unsurunu ne şekilde algıladığı ve imgelelendirdiği ile doğrudan ilişkilidir. Çevresel algı, toplanan bilginin kategorize ve organize edildiği karmaşık bir süreçtir. Mekândaki veya mekân dizgelerindeki tanınmış doğal ve tarihi değerler, çevrenin bütüncül imgesinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Cafuta & Sitar, 2017). Kent, bu çevrenin en

önemli unsurlarının başında gelmektedir. Bu nedenle çevrenin algılanması ve temsili konusundaki çalışmalar genellikle kent ölçeğinde irdelenmiştir. İnsanın yaşam çevresini tanıması ve bu çevreleri zihninde saklaması hususundaki belirlemeler, genellikle insanın çevrede yer ve yön bulması ile ilişkilidir. İnsanın mekân içinde etkin edinimlere sahip olabilmesi için mekânın fiziksel veya psikolojik unsurlarının insanda güçlü bir zihinsel imge oluşturması gerekmektedir. Çevre, insan tarafından bir dizi zihinsel/bilişsel imge sonucunda öğrenilmekte ve bütünleştirilmektedir (Göregenli, 2018).

Her birey kenti farklı bir oranda ve şekilde algılamaktadır. Bu durum her bireyin kenti farkı şekilde deneyimlediğinden doğal olarak karşılanmaktadır. Bireyin toplumdaki değişen rolü, çevresel etkinin çeşitliliği, kişinin sosyal ve fiziksel çevresiyle olan ilişkisinin değişmesi, yeni anlamlar ortaya çıkarması, yeni yapılar oluşturması ve eski yapıları yeniden anlamlandırması gibi örnekler bireyin imge oluşum süreci üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Yeni bir çevre hakkında, yeni deneyimlerin algılanması ve düzenlenmesi bireyin geçmiş tecrübesine ve mevcut repertuarının yeterliliğine göre değişiklik gösterebilmektedir. Ortamın karmaşıklığını ve bilişsel çabayı azaltmak için kentin bazı bölümlerinin kategorize edilmesi, kentin sahip olduğu sosyal ve işlevsel yönler hakkında öngörülerde bulunulması, kentin algılanmasının dışa yansımaya bir başka deyişle, temsiline katkı sağlamaktadır (Banerjee, 1971).

2.2. İMGE KAVRAMI

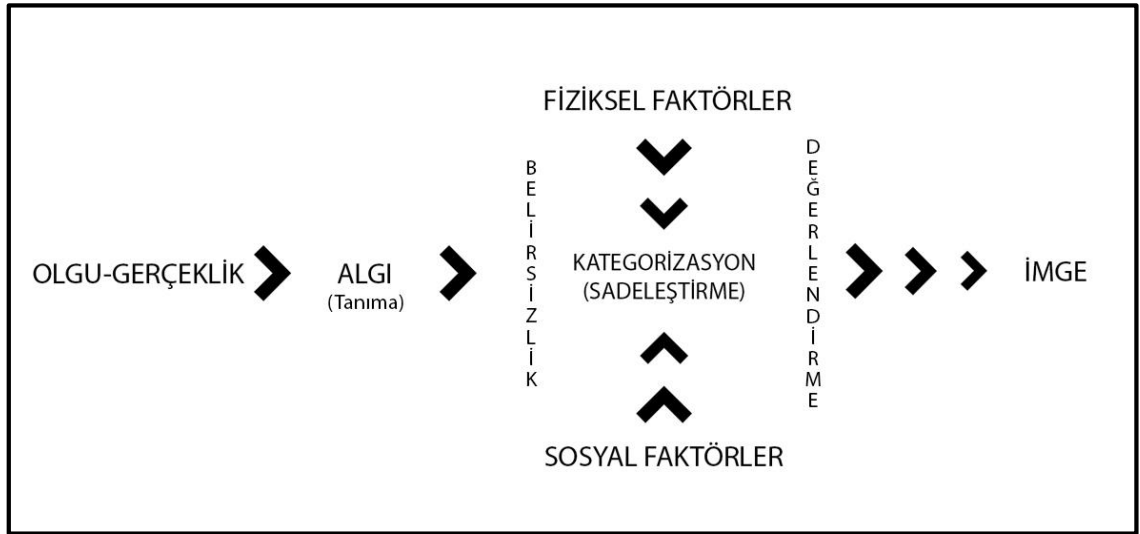
Uluslararası literatürden dilimize geçen “image” kavramı disiplinler arası farklılıklardan ötürü hem imge hem de imaj biçiminde kullanılmaktadır. “Image” sözcüğü Latince “imago” sözcüğünden türemiştir ve “tasarım, taklit ve portre” gibi anlamlara gelmektedir. Fransızcada ise “yansıma, taklit, kopya, görüntü ve bir algının zihinsel tasarımı” olarak ifade edilmektedir. “Image” sözcüğü köken olarak farklı anlamlar barındırması sebebiyle Türkçe birçok karşılığı bulunmaktadır. İmaj, hayal, görüntü ve imge bunlardan bazılarıdır (Parman, 2016). Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre imge;

“zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya; genel görünüş, izlenim, imaj; duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj”

biçiminde tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Bu tanımlardan yararlanılarak çalışmanın tümünde imaj yerine imge kavramı tercih edilecektir.

İmge ortaklaşa bir anlam yüklediğimiz veya kişisel olarak anlamlandırdığımız nesnenin ya da öznenin zihin penceresimizdeki yansımasıdır. Bir diğer deyişle, belirsiz bir ortamı yapılandırma ve yaşanabilir hale getirme sürecidir (R. Kaplan, 1973). İnsanoğlu dünyayı; renkler, biçimler ve devinimler olarak ağırlıklı olarak görsel sezgi ve diğer duyular aracılığıyla algılamaktadır. Bu algılama sürecinin neticesinde ortaya çıkan psikolojik olgu imgeyi oluşturur (Gök, 2016). Bu süreç içerisinde algılayıcı kent unsurlarını kendi öncelik kurallarına göre belirler ve tasnif eder (Kampschulte, 1999).

İmgenin tarihsel süreçte var oluşu ilk insanların duygularını, düşüncelerini ve gördüklerini kendi zihin pencerelerinden çeşitli yüzeylere aktarmasıyla açıklanmaktadır (Parsa, 2004). Görsel grafiklerle ortaya konulan ve bilgi aktarmaya yarayan bir imge, aslına ne kadar benzer olursa olsun, imgeyi oluşturan kişinin seçme sürecinde neyi önemli bulduğuna ilişkin yorumunu açığa kavuşturmaktadır (Gombrich, 2015).

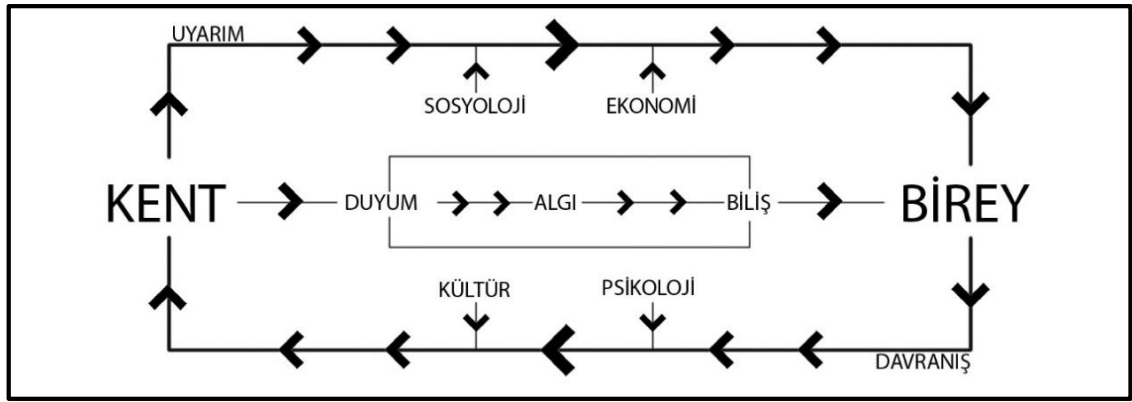
Şekil 2.1. İmge oluşumu.

İmgenin tutarlılığı farklı nedenlerden ötürü değişiklik gösterebilmektedir. Düzenli veya düzensiz herhangi bir nesne uzun süreli etkileşim sonrasında hafızada yer ve yapı kazanmış olabilir. Bireyler çevreyi yapılandırmak ve tanımlamak için çok çeşitli ipuçları kullanırlar. Bunlar; renk, biçim, hareket, ışık gibi görsel duyuların yanı sıra koku, ses, dokunma gibi uyarıcılardan oluşabilmektedir. Her birey kendi imgesini yaratır ve taşır. İyi bir çevre imgesi duygusal olarak güven sağlamanın yanı sıra kişinin kolay ve hızlı hareket etmesini sağlar. İmge yaşanabilir bir çevrede yön bulmaya yarar (Lynch, 1960) ve insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırır (Parsa, 2004). İmge herhangi bir nesne üzerinde olabileceği gibi farklı özellikler ve bileşenlere sahip olgular üzerinde

de olabilmektedir. Bu farklı özelliklerin sonucu genellikle şehir imgesinin bir parçası gibidir, ancak algı süreçlerinde bu parçalar alıcıların kavradığı her türlü kültürel bağlamla, kentsel yapıyla, bilgi kümeleriyle ve özellikle de çeşitli diğer unsurlarla tamamlanabilir (Fuhrer, Mundt, & Stenger, 2015).

2.3. KENTSEL İMGE

Kentsel algıyı genişletmek ve derinleştirmek için uzun süreli organik ve kültürel bir gelişim sürecine ihtiyaç vardır. Kenti kullanan her bir birey kentin belirli kısımlarıyla uzun süreli etkileşimi nedeniyle kente ilişkin imgelere, hatıralara ve anlamlara sahiptir. Bireyin kent algısı genellikle bütüncül değildir. Belirli veya belirsiz endişelerden dolayı parçalı bir algıdır. Tüm bu parçalı algılar kentsel imgeyi oluşturan ana kaynaklardır (Lynch, 1960).

Şekil 2.2. Kent-birey etkileşimi.

Kentsel imge bir başka deyişle bireyin kent üzerindeki zihin yansımaları, çevre bünyesinde bulunan uyarıcıların etkisiyle oluşan algıların anlamlı bir şekilde organize edilmesiyle oluşmaktadır. Birey, yön bulma veya tarif etme arayışına girdiğinde bireyin zihin haritalarında yer edinen ve birbirleriyle etkileşim içerisinde olan mekânlar zihin tarafından organize edilir ve mekânları referans noktaları olarak kullanarak gideceği veya tarif edeceği noktaya ulaşım planını çizer. Bu organizasyon bütünü kenti okumada ve algılamada büyük kolaylık sağlamaktadır (Ayvalıoğlu, 1993).

Kentsel imge, kentin kendine özgülüğünü vurguladığı için kentsel pazarlama kavramının önemli bir bileşenidir. Olumlu bir imge, kent sakinlerinin şehri ile özdeşleşmesini sağlayarak, dışa karşı daha iyi bir izlenim kazandırır ve kentin çekiciliğine katkıda bulunur. Olumlu bir imge bu nedenledir ki yüksek ekonomik değere

sahiptir. Kentin imgesel olarak hoşnutsuzluğu, kentleşmeyi alt seviyelere düşürebilir. Günümüzde yerel yönetimler, kentsel imge çalışmalarına başarılı bir şehir politikasına erişim için güven duymaktadır (Kampschulte, 1999).

2.3.1. Okunabilirlik (legibility)

“Okunabilirlik” kavramı bir kenti anlamadaki en önemli unsur değildir fakat çeşitli özelliklere sahip çevreler için öznel bir gerekliliğe sahip olduğu düşünülmektedir. İnsanlar doğal olarak sürekli bir biçimde yaşadıkları duyuşal girdilerin aşırılığını basitleştirmekte ve sınıflandırmaktadır (Blas & Lynch, 2009). Okunabilirlik kent unsurlarının uyumlu bir düzende tanınmasının ve organize edilmesinin kolaylığı olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, kentin ya da kent kısmının barındırdığı bir sahnenin içeriğinin anlaşılmasını veya kategorize edilmesini sağlayan ayırt edilebilirlik derecesidir. Okunabilirlik derecesi ne kadar yüksekse, kategorik anlamda tercih de o kadar iyi ortaya konulmaktadır. Bir alanı okunabilir kılan şey, alanın sahip olduğu kalite olgusudur. Okunabilirlik, çevrenin fiziksel ve mekânsal bir özelliğidir. Bu nedenle renk, hareket, koku, dokunma ve ses gibi duyuşal algıların tümü okunabilirliği pekiştiren uyum ipuçlarıdır. Bu tanıma göre okunabilirlik, çevrenin kimliğini (identity), yapısını (structure) ve anlamını (meaning) artırabilme yeteneğine sahiptir.

Bir kentin okunaklığı, kentin içinde yaşayanlardan ve kentin yapısal unsurları olan mekânlardan ayrı olarak ele alınamaz (Zmudzinska-Nowak, 2003). Kentin okunabilirliği veya kent bölümlerinin uyumlu bir şekilde tanınmasının ve düzenlenmesinin kolaylığı sadece yön bulma gibi pratik görevlere yardımcı olmak değil, aynı zamanda bireysel ve sosyal özelliğe sahip kullanıcının duyuşal ve fiziksel algı durumunu ortaya koymada yardımcı olmaktadır (Dalton & Bafna, 2003). Okunabilir kentsel çevre ayrıca bireye duyuşal olarak da güven sağlamaktadır (Topcu & Topcu, 2012). Bu nedendir ki, Lynch (1960) kenti anlamada ilk olarak okunabilirliğin üzerinde durmuştur. Bu kavram, imgelenebilirlik unsuru ile pekiştirilip bir kentin imgesinin tespit edilmesinde temel oluşturmıştır.

2.3.1.1. Kimlik (identity)

İmge oluşturabilmek için öncelikle bir nesnenin tanımlanması, diğer öğelerden ayırt edilmesi ve ayrı bir varlık olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, kimlik, bir alanı veya nesneyi bir diğerinden ayırmaya yarayan özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Lynch, 1960). Bu unsur kente ait bir özelliği günlük yaşamın her alanında

ortaya çıkarmakta ve dolaylı olarak insanların kent algılarında yer edinmektedir (Zhou, Liu, Oliva, & Torralba, 2014). Mekân kimliği ana hatlarıyla durağan olmasına rağmen farklı kültür ilaveleriyle değiştirilebilir bir unsurdur (Falk & Balling, 2010). Ancak bu yapı, kentsel yerleşik mekânda uzun süre deneyimleme gösteren bireylerin farklı bir kültür grubuna mensup bireylerle fiziksel ve sosyal etkileşim kurmasıyla değişme gösterebilir (Aguilar, 2002). Bu durum mekân kimliğinin kısmi veya geniş çaplı değişimine neden olabilmektedir (Groshong, Stanis, Kaczynski, & Hipp, 2018). Öte yandan, aidiyet olgusunun kentsel kimlik ile ilişkisi göz ardı edilmemesi gereken bir gerçekliktir. Bireyin kente karşı duyduğu aidiyet kentsel kimliğin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesinde büyük rol oynamakta (Şentürk & Gülersoy, 2019) ve gerek tarihi gerekse kültürel miras bağlamında kimlik oluşumuna katkı sağlayan önemli bir değer olarak ortaya çıkmaktadır (Alpay, Gökgür, & Altay, 2017).

2.3.1.2. *Yapı (structure)*

Nesnenin tanımlanmasından sonra imge için, nesnenin gözlemciyle ve diğer nesnelerle uzamsal ve doku ilişkileri ortaya konulmalıdır. Bu durum bireyin imgesinin organizasyonu ile ilgilidir. Yapı, nesnenin diğerlerinden olan farklılığını algılamamızda yardımcı olur (Lynch, 1960) ve kentsel öğeler arasındaki ilişki veya ilişki dizilerinin bütün içinde ne şekilde yer aldığı ile ilgilidir. Bu unsurdaki temel tanımlama, yapının sadece yalın fiziksel bir form veya konum özelliği göstermesi değil aynı zamanda genel form içindeki süreklilik arz eden uyumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğeler arasında ilişki yok ise kesin bir yapıdan söz edilmesi sağlıklı olmayacaktır (Ghoraba & Tabibian, 2017).

2.3.1.3. *Anlam (meaning)*

Kimlik ve yapı özelliklerinin seçimi ve düzenlenmesinden sonra nesne, son olarak gözlemci için, uygulama açısından veya duygusal olarak bir anlam içermelidir. Anlam gözlemci için pratik ve duygusal bir değer anlamına gelmekle birlikte (Damayanti & Kossak, 2016) diğer iki bileşen kadar fiziksel düzenlemelerden etkilenmediği için yapı ve kimlik özelliğine nazaran oldukça çeşitli ve karmaşıktır. Bir başka deyişle, anlam bireyde güven duygusu uyandırır da birey genellikle bir nesneyi anlamlandırmak ile yetinmez. Çünkü birey çerçevesi belirsiz bir bilgi kümesi ihtiyacına ve keşfetme arzusuna sahiptir (R. Kaplan vd., 1998). Bu nedenle Lynch (1960) eserinde kentin imge unsurlarının tespiti için ağırlıklı olarak yapı ve kimlik özellikleri üzerinde durmuştur

(Appleyard, 1979). Bir kent için anlamlar yaratma olasılığı kentin iyi bir şekilde okunabilir ve imgelenebilir olması ile ilişkilidir (Topcu & Topcu, 2012).

2.3.2. İmgelenebilirlik (imageability)

Kentin birçok çevresel imge barındırma özelliğine sahip olduğundan bahsetmiştik. İster doğal ister kültürel mekân olsun, çevresel imgeler, gözlemci ve çevresi arasındaki karşılıklı süreci ifade etmektedirler. Çevre, farklılıklar ve ilişkiler ortaya koyarken, gözlemci de uyum kabiliyeti ve kendi amaçları doğrultusunda gördüklerini seçer, düzenler ve anlamlandırır. Nihayetinde değişik mekân dizgeleri imgenin oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bu oluşumda kullanılan malzemenin imge niteliğine bürünmesi için imgelenebilir olması gerekmektedir. İmgelenebilirlik, herhangi bir gözlemcide güçlü bir imge yaratma olasılığı taşıyan fiziksel objenin niteliği anlamına gelmektedir. Bir mekânın sosyal ilişkiler açısından anlamı, işlevi, tarihiyle ilişkisi ve ismi alanın imgelenebilirliğini etkilemektedir. Ayrıca, imgelenebilirlik kullanılan alanın ölçeği, bakılan nokta, alanın günün hangi saatinde kullanıldığı veya mevsimlere göre de değişiklik göstermektedir. Bir kentin imgelenebilirliği doğrudan kent planının başarısı ile ilgilidir (Lynch, 1960).

2.4. LYNCH'İN KENT UNSURLARI

Kent unsurları bireyde algılanma, hatırlanma ve imgelene gibi nosyonları oluşturur (Jiang, 2013). Her kentin, bireylerin kişisel imgelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan ortalama bir halk imgesi mevcuttur. Nitekim Lynch (1960) bir kentin imgesinin anlaşılabilmesi için 5 farklı fiziksel öge ortaya atmış ve bu fiziksel öğeleri, kategorize ederek kent imgesinin tespitinde önemli bir yer tuttuklarını öngörmüştür.

2.4.1. İzler (paths)

Yerel literatürün çoğu kaynağında “yollar” olarak yer alan bu ögenin Türkçe’deki tam karşılığı “izler” kavramıdır. İzler, bir kentin imge bileşenleri arasındaki en okunaklı unsurdur (Damayanti & Kossak, 2016), ve gözlemcinin sürekli olarak, arada sırada veya potansiyel olarak hareket ettiği/edebileceği bağlantı kanallarıdır. İzlerin fiziksel formları; sokaklar, yaya yolları, patikalar, toplu taşıma alanları, kanallar ve demiryolu ağları biçiminde olabilmektedir. Kenti daha iyi tanıyan bireylerin iz sistemleri hakkındaki bilgisi daha niteliklidir ve kenti belirli izler ve onlar arasındaki ilişki

biçiminde algılamaktadırlar (Lynch, 1960).

2.4.2. Kenarlar/Sınırlar (edges)

Kenarlar, iki veya daha fazla bölge arasında bir sınır görevi görmektedir. Bu unsurların fiziksel formları karşımıza kıyılar, demiryolu kesimleri ve duvarlar şeklinde çıkabilmektedir. Öge, süreklilik arz etse de girilemez değildir ve izler kadar güçlü olmasa da birey için zihin harita sürecini organize etme açısından önemli bir özelliğe sahiptir (Damayanti & Kossak, 2016). Bu bileşen, farklı veya aynı karakteristik özelliklere sahip bölgeleri ayıran fiziksel veya psikolojik engeller olarak tanımlanmaktadır (Türkoğlu, 2002). Kenarlar, gözlemciler tarafından ulaşım aksı biçiminde kullanılmayan doğrusal öğeler olmakla birlikte gözlemciye daha çok yanal referans olma özelliğine sahiptir (Lynch, 1960).

2.4.3. Bölgeler (districts)

Bireyin zihinsel olarak 'içini' deneyimleyebilecekleri benzer veya ortak bir karaktere sahip kentsel peyzaj gruplarıdır (Damayanti & Kossak, 2016). Bölgeler, kenarlarla fiziksel veya psikolojik olarak izole edilmiş hemen hemen homojen özelliklerin baskın olduğu mekânlar bütünüdür (Türkoğlu, 2002). Bölgeler, iki boyutlu alanlar olarak algılanmaktadır. Gözlemci, psikolojik olarak bu alanların sınırlardan içeriye girdiğini kolaylıkla anlayabilmektedir (Lynch, 1960). Bölgeler, bu nedenlerle, bir kent içindeki mahalle veya semtle eş anlamlı olarak görülebilmektedir (Hofmann, 2012).

2.4.4. Düğüm Noktaları (nodes)

Düğüm noktaları, bireyin farklı noktalara ulaşmak için kullanabileceği kavşak veya birleşim noktası özelliğine sahiptir (Damayanti & Kossak, 2016). Genellikle bu bileşen, gözlemcinin kent içinde farklı noktalara kanalize olmasını sağlayan stratejik noktalardır. Fiziksel forma bürünmüş biçimleri; sokak birleşim noktaları, kavşaklar ve meydanlar ve taşıt transfer noktaları biçiminde olabilmektedir (Lynch, 1960). Kullanıcı bu alanları hem yakınsama hem de sapma noktaları olarak kullanır. Düğüm noktaları yeni deneyimler için farklı seçenekler; yönler için ise hareket kaynağı sunan (Stevens, 2006) herkesin birey olarak ortak davranış tepkilerinin yoğun olarak görüldüğü alanlardır (Türkoğlu, 2002).

2.4.5. İşaret Öğeleri (landmarks)

İşaret öğeleri veya diğer bir adıyla nirengi noktaları fiziksel bir nesneyi tanımlayan referanslardır. Tarihi veya estetik binalar, dikilitaşlar, yüksek bir nokta veya dağ biçiminde olabilmektedir (Damayanti & Kossak, 2016). Fiziksel peyzaj içerisinde kolaylıkla tanımlanabilen ve kentsel alanın tümünde fiziksel veya isimlerince algılanabilen/tanınabilen elemanlardır (Türkoğlu, 2002). Ancak çoğu zaman harici eleman olduklarında dolayı gözlemci bu bileşeni diğer unsurlara nazaran aktif olarak kullanamaz. Bu öğe daha çok referans unsuru biçiminde tanımlanmaktadır (Lynch, 1960). İşaret öğeleri, kelimenin tam anlamıyla, çevrelerinden farklı obje, yapı veya bazı özel mekânlar gibi kentsel sahnenin bir unsuru olabilmektedir (Lamit, 2004).

2.5. ZİHİN/BİLİŞ HARİTALARI KAVRAMI

Kavramsal olarak incelendiğinde literatürde zihinsel, bilişsel ve psikolojik harita (cognitive, mental and psychological maps) gibi farklı isimlerle adlandırılan bu kavram; çevreyi algılayan bireyin zihninde barındırdığı çevreyi belirli amaçlar doğrultusunda dışa yansıtması olarak tarif edilmektedir.

Zihinsel haritaları çeşitli yönlerden edinilen deneyimlerden oluşur ve bireylerin çevreyi nasıl deneyimlediğini ve tanıdığını gösteren bir model olarak önerilmiştir (R. Kaplan, 1973). Temelde, kullanıcının mekânda yol ve yön bulmasını sağlamaktadır. Kullanıcı mekânda yol ve yön bulurken çevre ile dolayısıyla çevrenin barındırdığı tüm unsurlarla karşılıklı etkileşim içerisine girmektedir. Bu eylem kullanıcının bireysel özelliklerinin yanı sıra yerleşmenin özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Değişime yol açan nedenler kullanıcı bağlamında incelendiğinde; kullanıcının mekânsal tecrübesi, ulaşım için kullandığı araç, mesleği, demografik özelliği ve farklı bir bakış açısına sahip olması gibi faktörlerin zihinsel haritaların biçimlenmesinde etkili rol oynadığı görülmektedir (Erkan, 2016; R. Kaplan vd., 1998). Ayrıca, dolaylı ve doğrudan deneyimlerden elde edilen bilgiler zihinsel haritaları zamanla daha karmaşık hale getirebilir (Asadpour, Faizi, Mozaffar, & Behzadfar, 2015).

Zihinsel/bilişsel haritalar, bireyin günlük mekânsal ortamında dış uyarıcıların göreceli konumu ve nitelikleri hakkındaki bilgileri edindiği, kodladığı, sakladığı, hatırladığı ve kodunu çözdüğü bir dizi psikolojik dönüşümden oluşan süreçlerden oluşmaktadır (Ayvalıoğlu, 1993; Göregenli, 2018). Zihin/biliş haritalama çalışmaları psikolojik

açından çevreye giriş olanağı sağlaması nedeniyle de ayrıca önemlidir. Bu tür haritalar, mekânsal imgeleri ve fiziksel/özel ortamlar arasındaki farkı tanımlamak için kullanılan ana araçlardır (S Milgram, Greenwald, Kessler, McKenna, & Waters, 1972). Herhangi bir zihinsel/bilişsel haritalama araştırması yürütmek için hem teorik hem de pratik sebepler vardır. Teorik düzeyde; mekânsal bilgi edinimi, mekânsal işlem, mekânsal anlayışın nasıl gerçekleştiği ve mekânsal seçim ile kararların nasıl verildiğine ilişkin sorulara cevap aramaktadır. Pratik düzeyde ise; güzergâh seçimleri (yön bulma) ve alışveriş gibi günlük faaliyetler için yer seçimi olarak ifade edilebilir (Kitchin & Freundschuh, 2000).

İnsan, zihninde çeşitli iç haritalar taşır. Bunlar coğrafi bir bilgi olabileceği gibi olaylar, etkinlikler ve insanlarla özdeşleşmiş önemli veya önemsiz mekânsal olgular olabilir (R. Kaplan vd., 1998). Herhangi bir mekânsal davranış stratejisine karar vermek ve uygulamak için temel alınan zihinsel dışavurumlar işlevsel bir benzerlik belirtmesi için “harita” ifadesiyle kullanılsa da, mutlak bir harita olarak değerlendirilmemelidir. Bir başka deyişle zihin haritaları kesin bir ölçüm değil yalnızca deneyim ürünleridir (R. Kaplan, 1973). Lynch (1960)’in imgeleri ile kent haritası arasındaki tek fark, kullanılan soyutlamanın derecesi ve bilgiyi tasvir etmek için seçilen sembollerin türlerinde yatmaktadır (Downs & Stea, 2011).

2.5.1. Zihinsel/Bilişsel Harita Tipleri

Appleyard (1970) çalışmasında harita tiplerini üç ana grup halinde incelemiştir. Bunlar; ardışık, noktasal ve bölgesel haritalardır. Bu harita tiplerine daha sonraları hibrit ve diğer harita tipleri de eklenmiştir.

2.5.1.1. Zincir Haritalama Tekniği

Zincir haritalama tekniği yerleşimlerin ulaşım sistemleri ile ilişkilendirilmesi sonucu elde edilen haritalama tekniğidir (Appleyard, 1970). Bu tür haritalar üzerine kentsel öğelerin yerleştirildiği iki nokta arasındaki doğrusal bir hat veya hat parçaları olarak tanımlanabilir.

2.5.1.2. Noktasal Haritalama Tekniği

Çevrenin daha çok işaret öğeleri ya da odak noktaları gibi unsurlarla ifade edildiği bu haritalar, dağınık olabileceği gibi bağlantılı da olabilir. Diğer bir ifadeyle, bu tür haritalar kentsel öge konumlarının harita üzerine dağınık veya bir düzen içerisinde

yerleştirilmesiyle oluşturulur.

2.5.1.3. Bölgesel Haritalama Tekniği

Bölgesel haritalama tekniği kentin fiziksel veya psikolojik olarak bölgelere bölünmesiyle elde edilen haritalardır. Bu harita türünde kent bölge ve sınır tabanlı tanımlanır. Genellikle her bölge bir karakteristiğe sahiptir.

2.5.1.4. Hibrit Haritalama Tekniği

Hibrit haritalama tekniği diğer üç haritalama tekniğinin ortak bir zeminde buluşturulmasıdır. Bu tür haritalar genellikle okunması güç haritalar olsa da kentsel öge çeşitliliği bakımından en zengin olanıdır. Ayrıca, bu tip haritalar diğer üç türe göre daha yüksek çizim yeteneği gerektirmektedir.

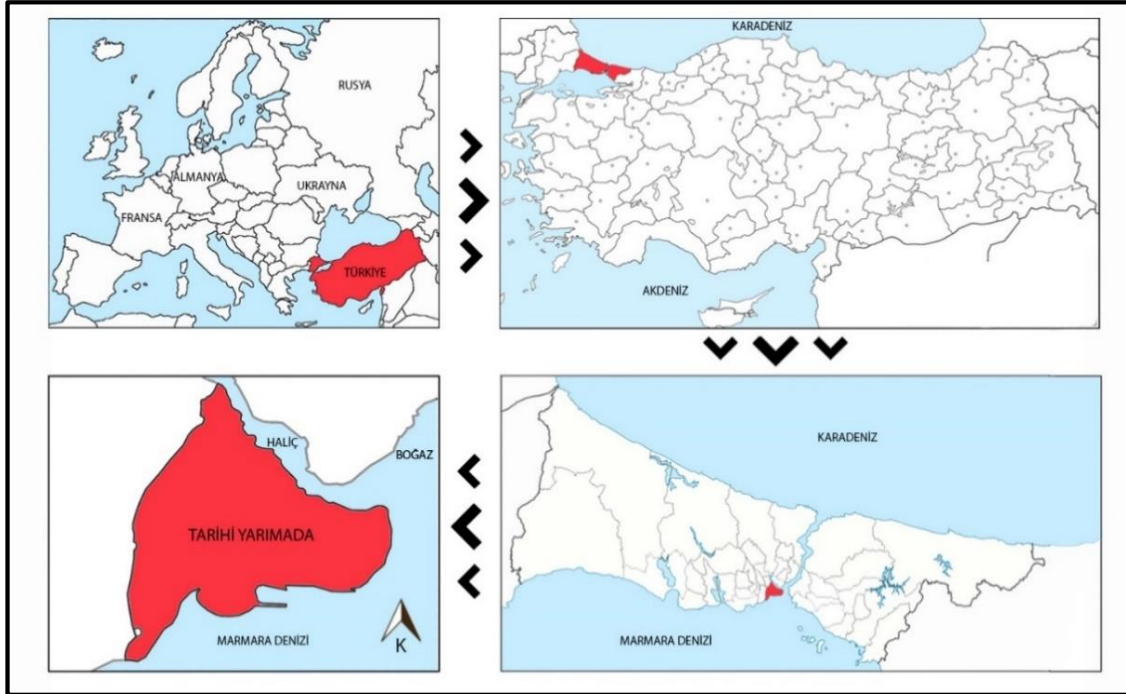
2.5.1.5. Diğer Haritalama Teknikleri

Bu harita tipinde kesit, siluet, perspektif çizimleri gibi anlatım teknikleri kullanılmaktadır. Le Corbusier meşhur şark seyahatinde İstanbul üzerine (özellikle Tarihi Yarımada) farklı değerlendirmeler yapıp notlar almış ve kentte dikkat çeken bir takım unsurları çizim defterine aktarmıştır. Bu dikkat çekici unsurların başında ise kentin meşhur silueti gelmektedir (Jeanneret, 2018).

3. MATERYAL

3.1. İSTANBUL’UN TARİHİ GELİŞİMİ VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Tarih, coğrafya ve kültür sahnesinde Byzantion, Konstantinopolis veya İstanbul olarak tanımlanan kent, süregelen zamanda, barındırdığı farklı ve de önemli özellikler nedeniyle her çağın insanları tarafından hayranlık ve doyumsuzluk duygularıyla anımsanmıştır. Yapılan arkeolojik kazılar neticesinden tarihinin Milattan önce (M.Ö.) 6500 yılına kadar uzandığı tahmin edilen (Gül & Howells, 2013) bu kent farklı medeniyetler tarafından yönetilmiş ve yönetilmek istenmiştir. Bu şehir kuşkusuz tarihi, arkeolojik, coğrafi ve kültürel birtakım önemli özelliklere sahiptir. Bunların en önde geleni kentin paha biçilmez konumudur (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Tarihi Yarımada'nın konumu.

Kentin konumunun olağanüstülüğü sebebiyle dönemin önde gelen insanları dünyada bu şehirden daha güçlü bir kent düşümemişlerdir. Kent konumunun etkileyciliği Kuzey (Karadeniz) ve Güney (Akdeniz) denizlerinin birleşim noktasında olmasından ve Avrupa ile Asya kıtaları arasındaki kara yolunun geçiş noktasında olmasından kaynaklanmaktadır. İstanbul antik çağdan günümüze kadar kullanılan deniz ulaşimleri

için bir liman görevi görmüştür. Bu nedenle kentin ilk dönemlerinden bugüne kadar dünya ticaretinin en önemli noktalarından olduğu düşünülmektedir. Bu nedenledir ki tarih sahnesinde birçok medeniyet tarafından ele geçirilmek istenmiş ve bazıları tarafından ele geçirilmiştir. Kente dair söz söyleme hakkının el değiştirmesi sadece kentin adının değişmesi ile değil kimliğinin, yapısının ve kültürünün değişimi ile devam eden süreçlerle ifade edilmektedir (Mantran, 2015).

Bu bağlamda kentin bilinen geçmişinden günümüze kadarki süreçte nasıl değişime uğradığı (Harita 3.1) hususundan bahsetmek doğru ve de yerinde olacaktır.

3.1.1. İstanbul'un Kent Tarihi

İstanbul'un kentsel tarihini Tarihi Yarımada'dan ayırmak mümkün değildir. Tarihi Yarımada geçmişten günümüze bu kentin çekirdek kısmını oluşturan en önemli bölgedir ve bu nedenledir ki kent tarihinden bahsedilirken bu bölge üzerinde durulması hem tarihsel açıdan hem de tez kapsamı gereğince daha doğru olacaktır.

3.1.1.1. *Byzantion*

İstanbul kentinin her ne kadar antik çağlardan beri var olduğu bilinse de, tarihinin başlangıcı Byzantion'un kurulması (M.Ö. 7. Yy) ile başlamaktadır. Kent, Megara'lı Byzas'ın önderliğinde gelen kolonilerin Khalkedon'u (Kadıköy) kurmasından bir müddet sonra Pontus'a (Trabzon) giden su yolu üzerinde bugünkü Sarayburnu (Akropolis) adıyla anılan bölgeye yerleşmeleri ile kurulmuştur (Çelik, 2017). Kent dış tehditler nedeniyle daha ilk yıllarından itibaren surlarla çevrilmek zorunda bırakılmıştır. Bu dönemde, Akropolis yani günümüz Topkapı Sarayı mevkiinin kuzey batısında kentin refah seviyesine olumlu katkı sunan birçok limanın bulunduğu bilinmektedir. Boğaz kıyısındaki bu kentin uygun konumu pek çok çatışmanın çıkmasına da sebebiyet vermiştir. Bunlardan en önemlisini Byzantion'un gelişimine en büyük darbeyi vuran milattan sonra (M.S.) 2. Yy'de "Pescennius Niger" ile "Septimus Severus" arasında çıkan taht kavgası oluşturmaktadır. Bu kavga neticesinde surların ve binaların büyük bir kısmının yıkıldığı bilinmektedir. Oluşan tahribatları onarmak için kentte imar çalışmalarına girişilmiş ve Atmeydanı olarak bilinen Hippodrom¹'un ve Zeuksippos hamamı² gibi ana unsurlara ilaveten bir dizi yeni yapıların inşasına başlanmıştır (Kuban, 2017).

¹ Toplamda 60 ila 100 bin kişi kapasiteye sahip olduğu tahmin edilmektedir.

² Günümüze ulaşamamıştır. Şimdiki Hürrem Sultan Hamamı bu alan üzerine inşa edilmiştir.

M.S. 3. yy'de kent Gotlar ve Herulianlar tarafından saldırıya uğramıştır fakat tahkim edilmiş sağlam surlar nedeniyle savunulmuştur. Savunmanın başarılı olması ile günümüzde Gülhane Parkı içerisinde yer alan Gotlar sütunu dikilmiştir. Tüm bunlara karşın kent, Maximius-Licinus ve Licinus-Constantinus arasındaki savaşlar nedeniyle yapılan kuşatmalarda oldukça zarar görmüştür. Bu mücadelelerden galip çıkan Constantinus 324 yılında yeni surların inşasına girişmiş ve kente kendi galibiyetini hatırlatacak olan Konstantinopolis adını vermiştir (Müller-Wiener, 2016).

3.1.1.2. Konstantinopolis

Kent, isminin değişmesinden bir müddet sonra, 328 yılında Roma İmparatorluğunun yeni yönetim merkezi olarak ilan edilmiş ve geçmiş döneme nazaran asıl gelişimini bu dönemle birlikte sergilemeye başlamıştır (Meier, 2014). Bu süreç içerisinde kentin eski yapıları korunmuş yenilerinin inşası için inşaat malzemeleri ve iş gücü tedarik edilmiştir. Constantinus'un kurduğu şehir plan itibarıyla Roma kentinin sahip olduğu ızgara kent planının aksine birbirinden yelpaze şeklinde ayrılan ana caddeler ve bunları kesen büyük caddeleri öngören bir şemadır. Kentin sahip olduğu bölümler topografyanın özelliklerine göre bu akslar ile ilişkilendirilmiştir. Bu dönemde iki sahil yolu, kentin ana aksı olan Mese (Divanyolu), iki meydan (Augustetion³ ve Forum Constantinus⁴), kenti çevreleyen günümüze ulaşamayan eski sur, Aya irini ve bir önceki dönemden yarım kalan Hippodrom ve Zeuksippos hamamlarının inşaatı tamamlanmıştır (Müller-Wiener, 2016).

Constantinus'un başlattığı yoğun imar çalışmaları kendisinden sonra gelen yöneticiler tarafından da benimsenmiştir. Öyle ki surlar, birinci Ayasofya⁵, Valens (Bozdoğan) sukmeri ve kentin su ihtiyacını karşılamak için yapılan birçok sarnıç inşa edilmiştir. Bunların yanı sıra, bu dönemde yapılan diğer imar çalışmalarının fiziksel formları; Forum Tauri⁶, Forum Bovis⁷ ve Forum Arcadii⁸ gibi meydanlarla karşımıza çıkmaktadır (Kuban, 2017).

5. yy'den itibaren kentin yüz ölçümünün yetersiz kalması nedeniyle günümüzde

³ Ayasofya'nın güney batısında yer alan ve Divanyolu'nun başladığı nokta günümüzde ne yazık ki belirgin bir meydan özelliği göstermemektedir.

⁴ Günümüzde Çemberlitaş olarak bilinen alandır.

⁵ Günümüze sadece Ayasofya Müzesi alanı içerisinde bulunan giriş kısmının merdivenleri ulaşmıştır.

⁶ Günümüzde Beyazıt Meydanı olarak bilinen alandır. İlk inşa döneminde Forum Tauri olarak adlandırıldıysa da daha sonraki dönemde Forum Theodosius olarak adlandırılmıştır.

⁷ Günümüzde Aksaray olarak bilinen alandır.

⁸ Döneminden günümüze sadece anıt kaidesinin ulaştığı Cerrahpaşa mevkiinde olduğu bilinen alandır.

varlığını sürdürmekte olan II. Theodosius surları⁹ inşa edilmiştir. Surların inşa edilmesiyle birlikte 6 kilometre kare (km²) olan kent yüzölçümü yaklaşık 14 km² olmuştur. Öyle ki nüfus artışlarının getirdiği ihtiyaçlar yeni limanların inşasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle Byzantion döneminden kalan limanlar yenilenmiş ve ilaveten kentin güneyinde Eleutherios limanı¹⁰ inşa edilmiştir. Bu dönemde her ne kadar yoğun imar hareketleri görülse de sık sık olan depremler ve yangınlar nedeniyle kentin büyük kısmı tahribata uğramıştır (Müller-Wiener, 2016).

7. yy'de imparatorluğun içinde bulunduğu siyasi çalkantı, veba salgınları ve çeşitli savaşlar nedeniyle kent uzun yıllar boyunca gelişme gösterememiştir. Bu olumsuz durumlara rağmen Samatya ve Petra'da¹¹ manastırların inşa edildiği bilinmektedir. Bu dönemden 11. yy'e kadar geçen sürede birçok kilise ve manastır inşa edilmiş, onarım gerektirenler ise onarılmıştır. 11.yy'den sonraki dönemde kent Latin istilalarına maruz kalmış ve bu istilalar nedeniyle bir hayli zarar görmüştür. 12. yy'den kentin Osmanlı İmparatorluğu bünyesine dâhil edilmesine kadar geçen süreçte Pera'nın yani bugünkü Galata'nın yeniden tanzim edilmesi dışında belirgin bir imar veya şehircilik hareketi görülmemektedir (Müller-Wiener, 2016).

3.1.1.3. *İstanbul*

Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında şehri almasıyla kent yeni bir döneme kapı aralamıştır. Fatih'in ilk icraatları Ayasofya ve diğer irili ufaklı kiliselerin camiye dönüştürülmesi ve büyük ölçüde tahrip olmuş surların yeniden tahkim edilmesi olmuştur. Savaşlar nedeniyle kent nüfusu bir hayli azalış göstermiştir. Bu duruma bir çözüm üretmek isteyen II. Mehmet, Anadolu, Sırbistan, Makedonya ve Mora gibi farklı alanlardan birçok insanı kente getirtmiş ve iskânını sağlamıştır. Fatih döneminde kent nüfusunun 60 ila 80 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bunların yanı sıra, Fatih Camii Külliyesi¹², Büyük Bedesten (Kapalıçarşı), Yedikule Hisarı, Topkapı Sarayı ve çevresindeki surlar bu dönemde yapılmıştır (Kuban, 2017).

II. Bayezid ve I. Selim döneminde ise Fatih'in başlattığı göç politikasının sürdürüldüğü gözlemlenmiştir. II. Bayezid tarafından inşa ettirilen II. Bayezid Külliyesi, I. Selim tarafından inşa ettirilen Sultan Selim Camii önemli yapılarıdır. Ayrıca, I. Süleyman

⁹ Yedikule'den başlayıp Ayvansaray'a kadar devam eden yaklaşık 8 km uzunluğundaki Kara-surlarıdır.

¹⁰ Yenikapı Limanı olarak bilinen bölge.

¹¹ Bugünkü Balat bölgesi.

¹² Bu eser 1766 yılında gerçekleşen deprem nedeniyle yıkılmıştır. 1771'de III. Mustafa tarafından Barok üslubuyla yeniden inşa ettirilmiştir.

tarafından Mimar Sinan'a inşa ettirilen Süleymaniye Külliyesi, Şehzade Camii, Haseki Hürrem Sultan Camii, Mihrimah Sultan Camii ve daha sonraki dönemlerde yönetimde söz sahibi insanlar tarafından inşa ettirilen Yeni Camii, Sultanahmet Camii Külliyesi, Mısır Çarşısı ve Nuru Osmaniye Camii fetihten 18. yy'e kadar olan sürecin en önemli eserlerindendir (Müller-Wiener, 2016) (Şekil 3.2).

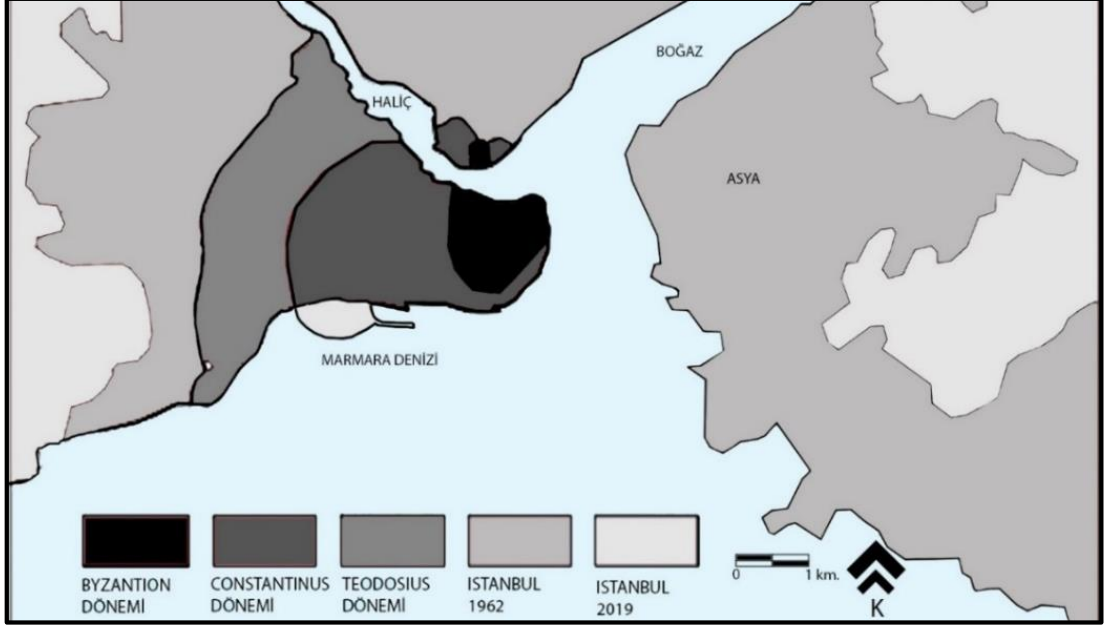
Şekil 3.2. Bazı kentsel öğeler.

18. yy'de İstanbul Tarihi Yarımadası'nda geçmiş dönemlerde olduğu gibi birçok camii ve külliye inşa edilmiştir. İlk olarak şehrin kentsel yapı doygunluğuna ulaştığı evre bu dönem itibariyle görülmektedir. Öyle ki bu dönemde kent surların dışına doğru genişleme evresine girmiştir. Nitekim Üsküdar'da yapılan Selimiye Kışlası ve Kuleli Askeri Lisesi ve Kasımpaşa'da yapılan Kalyoncu Kışlası gibi eserler bu durumun bir göstergesidir.

19. yy'e gelindiğinde ise kentin Beyoğlu-Beşiktaş tarafına doğru gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu durumun en somut örnekleri; Taşkılla, Askeri Akademi (Harbiye), ve Akaretler'in inşasıdır. Bunların yanı sıra, Tarihi Yarımada içerisinde Beyazıt Kulesi, Büyük Postane, Sirkeci Garı, Galata ve Unkapanı köprüleri inşa edilmiştir.

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Tarihi Yarımada'da planlı bir kent modeli oluşturulmaya ve tatbik edilmeye çalışılmıştır. Nitekim Fransız Şehir

Plancısı Henry Prost'un hazırlamış olduğu 1/5000 ölçekli nazım imar planı bunun bir göstergesidir. Bu dönem ve sonrasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Millet ve Vatan Caddeleri, Saraçhane Meydanı ve İstanbul Belediye Binası gibi yapılar inşa edilmiştir. 1960 yılından bu yana ise Tarihi Yarımada'da belirgin yeni bir imge oluşturabilecek kent unsurunun inşası yok denecek kadar azdır (Kuban, 2017).

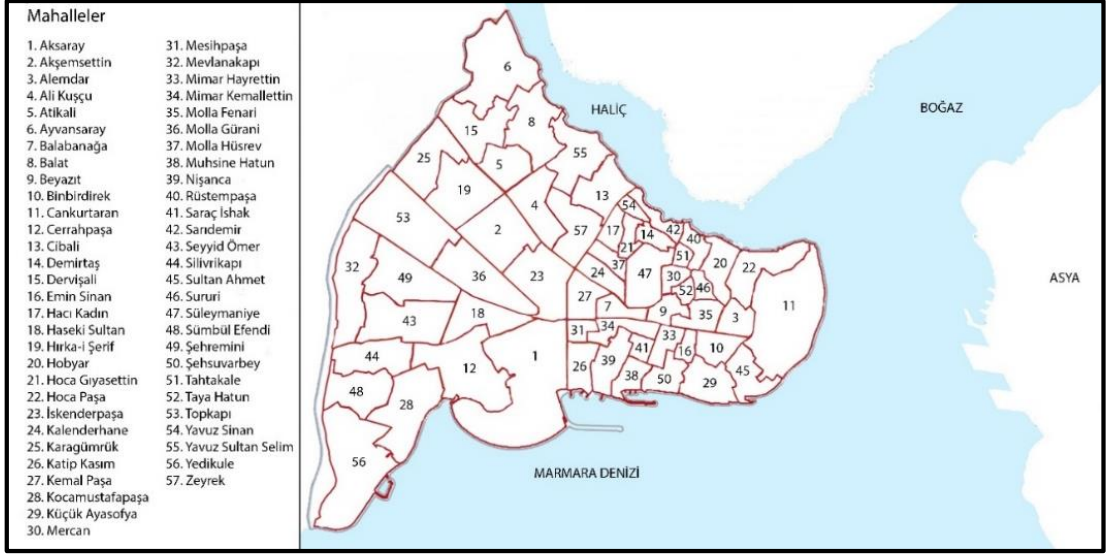
Harita 3.1. İstanbul'un kentsel gelişimi.

3.1.2. Coğrafi Konum, Demografik ve Topografik Özellikler

Günümüzde coğrafi konum olarak 41°02'00" Kuzey enlemi ve 28°55'34" Doğu boylamında yer alan Tarihi Yarımada, İstanbul İli Fatih ilçesini kapsamaktadır. İlçe 15,6 km² yüzölçümü, yaklaşık 400.000 nüfusu ve üzerinde eşsiz eserler barındıran yedi tepesi ile İstanbul'un en gözde lokasyonlarının başında gelmektedir. Çalışma alanının sınırlarını, kuzeyinde Haliç, doğusunda Boğaz, güneyinde Marmara Denizi ve batısında ise Kara-surları oluşturmaktadır.

3.1.2.1. Mahalle sayıları ve nüfus

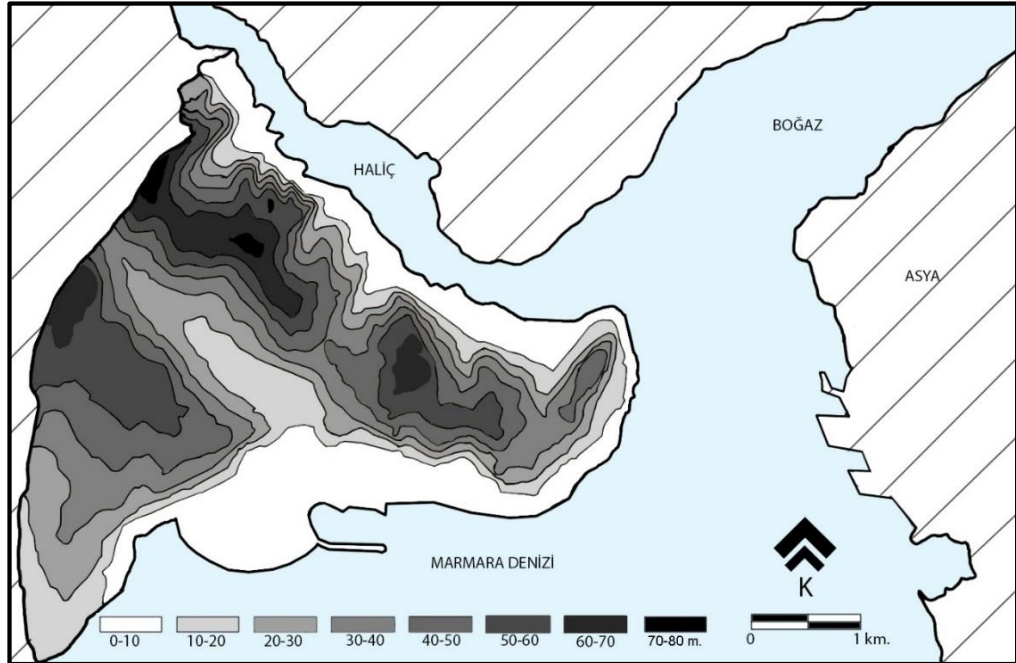
57 mahalleye sahip Fatih ilçesi 2018 verilerine göre 436.539 kişilik nüfusa sahiptir (Fatih Kaymakamlığı, 2019). Mahalle isimleri ve konumları Harita 3.2'de detaylı olarak sunulmuştur.

Harita 3.2. Fatih ilçesi mahalle haritası.

3.1.2.2. Tarihi Yarımada'nın Topografyası

Tarihi Yarımada'nın yedi adet tepeye sahip olduğu bilinir. Bu özelliği nesilden nesile aktarılmış ve yedi-tepeli şehir olarak hafızalara kazınmıştır. Bu tepelerin konumları; Topkapı Sarayı ve Ayasofya'nın bulunduğu 1. tepe, Çemberlitaş ve Nuruosmaniye Cami'nin bulunduğu 2. tepe, İstanbul Üniversitesi ve Süleymaniye Cami'nin bulunduğu 3. tepe, Fatih Cami'nin bulunduğu 4. tepe, Yavuz Selim Cami'nin Bulunduğu 5. tepe, Mihrimah Sultan Cami'nin bulunduğu 6. tepe ve Kocamustafapaşa ve Cerrahpaşa semtlerini içeren 7. tepedir (Harita 3.3).

Harita 3.3. Tarihi Yarımada'nın topoğrafyası.

4. YÖNTEM

Bu bölüm nitel bir çıktı olan tez verisinin nasıl toplandığı, analiz edildiği ve değerlendirildiği ile ilgili kısımlarını içerir.

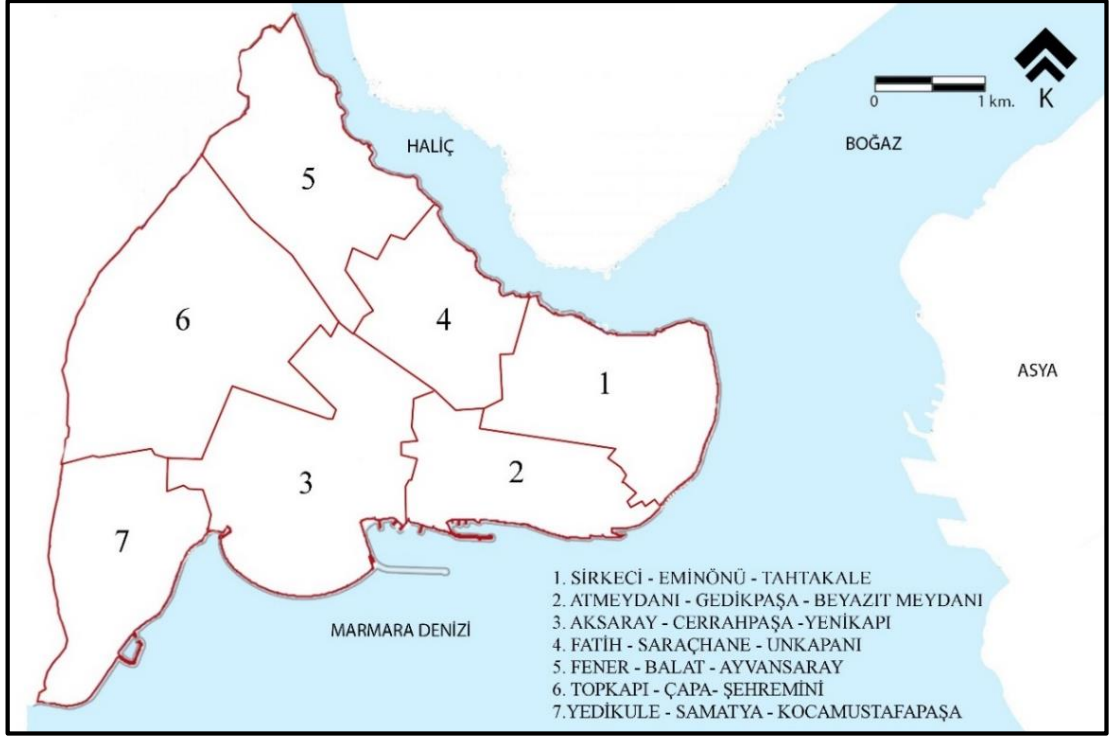
4.1. VERİLERİN TOPLANMASI

Tez çalışmasında, ikincil verilerin toplanmasının ardından, anket birincil veri toplama yöntemi olarak belirlenmiştir. Anket bir konu hakkında bilgi toplamak amacıyla anketör ve denek arasında soru cevap yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmaların genel adıdır. Bu çalışma yüz yüze anket yöntemi ile gerçekleştirilmiş olup, demografik soruların bulunduğu Bölüm 1, sözel soruların bulunduğu Bölüm 2 ve harita çizimi için ayrılan Bölüm 3'ten oluşmaktadır.

4.1.1. Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde iki temel yaklaşım benimsenmiştir. Bunlar; (1) çalışma alanının sahip olduğu karakteristikler nedeniyle fiziksel olarak 7 parçaya ayrılması (Şekil 4.1) ve her parçadan rastgele 30 örneklem seçilmesi (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım; Baltacı, 2018), (2) bu örneklemin yeterli olup olmadığının test edilmesi açısından nitel doygunluk analizinin yapılmasıdır.

Nitel doygunluk analizi sık veya sürekli olarak tekrar eden veri kümesinin belirli bir doygunluğa ulaşması olarak tanımlanmaktadır (Nelson, 2017; Saunders vd., 2017). Başka bir ifadeyle, farklı veriler veya temalar bulunamayana kadar verilerin sürekli olarak tekrarlanması ve doygunluğa ulaştırılmasıdır (Aldiabat & Navenec, 2018; Fusch & Ness, 2015). Belirli bir doygunluk veya benzerlik seviyesine ulaşmış veri, nitel bilginin sağlıklı bir şekilde yorumlanması için oldukça önemlidir (Arnulf, Larsen, Martinsen, & Bong, 2014; Chaney, 2010). Bu bağlamda, örneklem büyüklüğünün tespitine yardımcı olması bakımından MAXQDA 2018 Analytics Pro programı ile anketlerin içerisindeki kent öğelerine 3 farklı benzerlik analizi uygulanmıştır. Bu analizler; Kuckartz & Radiker zeta, Jaccard ve Russel-Rao'dur

Şekil 4.1. Anket uygulama bölgeleri.

4.1.2. Sözel Bölüm

Bilginin sunumunda karşılaşılmaması muhtemel çeşitli sorunlar vardır. Kaplan (1973)'a göre bu sorunlar; (1) içeriğe çok fazla şey dâhil etmek, (2) bilginin açık bir organizasyon yapısına sahip olmaması nedeniyle alıcının sunacağı dönütler için zihin esnekliğinin düşmesi, (3) görsel ve mekânsal bilgilerin yalnızca kelimelerle birlikte kullanılması, bir diğer ifadeyle bilgiyi somutlaştırmamak ve örneklendirmemektir (R. Kaplan, 1973). Çubukçu (2011)'ya göre ise; görsel detayların yoğun kullanımı zihinsel haritalarda çarpıklıklara yol açabilir ve mekânsal bilgilerin işlenmesi için daha fazla çaba gerektirir. Bu tür bozulmalar insanların el-çizimi haritalarında, mesafe uzaklık ve yön tahminlerinde gözlenebilir (Çubukcu, 2011). Anketin sözel kısmı bu bilgiler dikkate alınarak sade bir biçimde hazırlanmıştır.

4.1.2.1. Anket Sorularının Seçimi

Anket sorularının seçiminde belirli esaslar dikkate alınmıştır. Bunlar; (1) literatürde tekrarlı bir biçimde kullanılan sorulara yer verilmesi, (2) ikincil veri kaynaklardan edinilen kavramsal çerçevenin sorulara dönüştürülmesi ve son olarak (3) pozitif ve negatif imgelerin tespiti için güven, beğeni ve tercih edilebilirlik kavramlarının ankete entegre edilmesidir. Detaylı anket formu (Ek. 1)'de sunulmuştur.

4.1.3. El-çizimi Bölümü

Anketin üçüncü bölümünü alan sınırları ve kuzey işareti belirtilmiş dilsiz bir harita oluşturmaktadır. Bu bölümde deneklere anlık olarak anketin yapıldığı noktanın lokasyon bilgisi ve ilaveten birkaç yanal referans belirtilmiş olup, kabaca alanın haritasını çizmeleri istenmiştir.

4.2. VERİLERİN ANALİZ EDİLMESİ

Öncelikle anketlerden elde edilen verilerin tümü Word formatında yazılarak MAXQDA programına yüklenmiş ve verilerin çözümlenmesi için programın kodlama sisteminden yararlanılmıştır. Bu kodların çıktısı niteliğindeki veri setlerinin frekans sıklığına bakılarak, oran analizi ile zayıf, normal ve baskın imgeler ortaya konulmuştur.

4.2.1. MAXQDA Kodlamaları

Kod sisteminde 12 ayrı kod grubu belirlenmiştir. Bunlar; (1) Genel Tanımlamalar, (2) İşaret Ögeleri, (3) Düğümler, (4) Bölgeler, (5) İzler, (6) Sınırlar, (7) Güvenli Mekân Algısı, (8), Güvensiz Mekân Algısı, (9) Beğenilen Mekân Algısı, (10) Beğenilmeyen Mekân Algısı, (11) Tercih Edilebilir Mekân Algısı ve (12) Yeşil Alan Algısıdır. Bu kod gruplarının tümü verilerin tasnif sürecinde kolaylık sağlamaktadır.

4.2.2. Kod Haritasının Çıkarılması

Hipotezlere ve araştırma sorularına cevap aranması amacıyla kod gruplarının birbirleriyle olan benzer veya farklı ilişkisini ortaya koyan kod haritası çıkartılmıştır.

4.2.3. Frekans Analizi

Frekans analizi; kentin herhangi bir unsurunun anketlerde kaç kez tekrar edildiğinin ölçümü olarak tanımlanabilir. Bu veriler çalışma alanında hangi elementlerin güçlü hangilerinin ise zayıf algı grubu içerisinde yer aldığı ile pozitif ve negatif imgelerin tespitinde yardımcı olmaktadır.

4.2.4. Oran Analizi

Oran analizi belirli bir kent ögesinin tüm anketler içinde görülme oranının (%10 ve üzeri) önceden belirlenmiş aralıklar (3 baskınlık derecesi) çerçevesinde yerleştirilmesidir. Çalışma özelinde yapılan bu analizde %10 ve üzeri görülme oranı ile

zayıf, normal ve güçlü imgeleri tespit etmek için 3 aralık belirlenmiştir. Bu analiz yöntemi aşağıdaki gibi örneklendirilmiştir.

- Örnek; (En yüksek Görülme Oranı - %10) / Belirlenen aralık = A

Bu örnek hesaplama sonucu çıkan A değeri, %10'un üzerine eklenerek eşik değerlerin hangi değerler olacağı belirlenir.

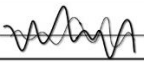
- Zayıf imgelem aralığı; %10 + A = B (%10 ve % B değeri arası)
- Normal imgelem aralığı; B + A = C (%B ve %C değeri arası)
- Güçlü imgelem aralığı; %C değeri ve üzeri

4.3. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Oran analizi ile elde edilen referans değerleri arasında kalan kent ögeleri Adobe Photoshop CS6 programı aracılığıyla sembolik haritalara dönüştürülmüştür.

4.3.1. Haritalama

Verilerin haritalara dönüştürülme sürecinde kent ögeleri için 5 farklı sembol, farklı baskınlık seviyelerinin görselleştirilmesi içinse sembol büyüklüğü ve opaklığı ile ilgili farklılıklar dikkate alınmıştır (Şekil 4.2).

	GÜÇLÜ İMGELEM	NORMAL İMGELEM	ZAYIF İMGELEM
İŞARET ÖGELERİ			
DÜĞÜM NOKTALARI			
BÖLGELER			
SINIRLAR			
İZLER			

Şekil 4.2. Sembolik gösterimler.

5. DEĞERLENDİRME

Değerlendirme bölümü, anketlerden elde edilen verilerin yalın bir biçimde sunulduğu kısımdır.

5.1. ANKET SAYILARI

Çalışma alanında 210 adet anket yapılmıştır. Anketin sözel bölümüne katılımcıların tamamının cevap vermesine rağmen el çizimi kısmı için yalnızca 35 tane denekten olumlu dönüt alınmıştır. Bu oran sözel kısmın %16,66'sına karşılık gelmektedir.

5.2. SÖZEL İMGELER

Anketlerin sözel bölümlerinin MAXQDA programına aktarımından sonra program içerisinde toplamda 4275 adet kodlama yapılmıştır. Bu kodların 309'u Genel Tanımlama, 892'si İşaret Ögesi, 686'sı Düğüm Noktası, 738'i Bölge, 274'ü İz, 108'i Sınır, 189'u Güvenli Mekân İmgesi, 181'i Güvensiz Mekân İmgesi, 223'ü Beğenilen Mekân İmgesi, 174'ü Beğenilmeyen Mekân İmgesi, 284'ü Tercih Edilebilir Mekân İmgesi ve 217'si Yeşil Alan İmgesidir.

5.2.1. Benzerlik Analizi

Anketin sözel bölümünden elde edilen 5 farklı kent ögesinin birbiri içindeki benzerlik oranları 3 farklı analiz yöntemine göre sırasıyla %81 (Kuckartz & Radiker zeta), %70 (Jaccard) ve %61 (Russel-Rao) olarak tespit edilmiştir. Bu üç benzerlik analizinin ortalaması %70,66'dır

5.2.2. Deneklerin Demografik Özellikleri

Deneklerin 168'i erkek 42'si kadın olmakla birlikte 135'i evli 75'i bekârdır. Yaş ortalaması ile eğitim durumları değerlendirildiğinde, tüm deneklerin yaş ortalaması 42'dir ve 13'ü okuma-yazma bilmemekte (%6,2), 73'ü ilkokul mezunu (%34,8), 60'ı lise mezunu (%28,6) ve 64'ü Lisans (%30,5) eğitim seviyesine sahiptir. Son olarak deneklerin alan sınırları içerisinde ikamet etme durumları incelendiğinde 95'i (ortalama

30 yıl) çalışma alanı sınırları içerisinde ikamet ederken 115'i alan dışında ikamet etmektedir. İkamet etmeyenler deneklerin ziyaret sıklıkları; 58'i her gün, 18'i haftada en az bir kez, 25'i ayda en az bir kez ve 15'i 3-6 ayda en az bir kez olarak tespit edilmiştir.

5.2.3. Kod Çıktıları

Bu başlık altında MAXQDA programında oluşturulan 12 farklı kod sisteminin ayrıntılarına yer verilecektir.

5.2.3.1. Genel Tanımlamalar

Bu başlık altında, ankette tekrarlı bir biçimde yer alan fakat herhangi bir fiziksel kent unsuruna karşılık gelmeyen 15 genel tanıma yer verilmiştir. Bu tanımlar toplamda 226 frekansa sahip olup genel tanımlamaların tümünün %73,14'ünü oluşturmaktadır (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1. Genel tanımlamalar.

Sıra	Tanım	Frekans sayısı	Oran (%)
1	Tarihi Yarımada	45	19,91
2	Tarih	29	12,83
3	Tarihi Eserler	29	12,83
4	Camiler	22	9,73
5	Tarihi Mekânlar	17	7,52
6	Sahiller	15	6,63
7	Turistler	14	6,20
8	Fatih	11	4,86
9	Kiliseler	9	3,98
10	İstanbul	7	3,10
11	Osmanlı	7	3,10
12	Fatih Sultan Mehmet	6	2,66
13	Eski İstanbul	6	2,66
14	Suriyeliler	5	2,22
15	Türbeler	4	1,77

5.2.3.2. Sözel Olarak İmgelenen Kent Ögeleri

Bu kısım sözel olarak tespit edilmiş kentsel ögeleri sunan çizelge ve haritayı içermektedir. Sözel imgelerde %10 ve üzeri 23 öge tespit edilmiştir. Ögelerin isimleri, frekans değerleri ve anketler içerisinde en az bir kez görülme oranları Çizelge 5.2'de sunulmuştur.

Çizelge 5.2. Sözel imge sonuçları.

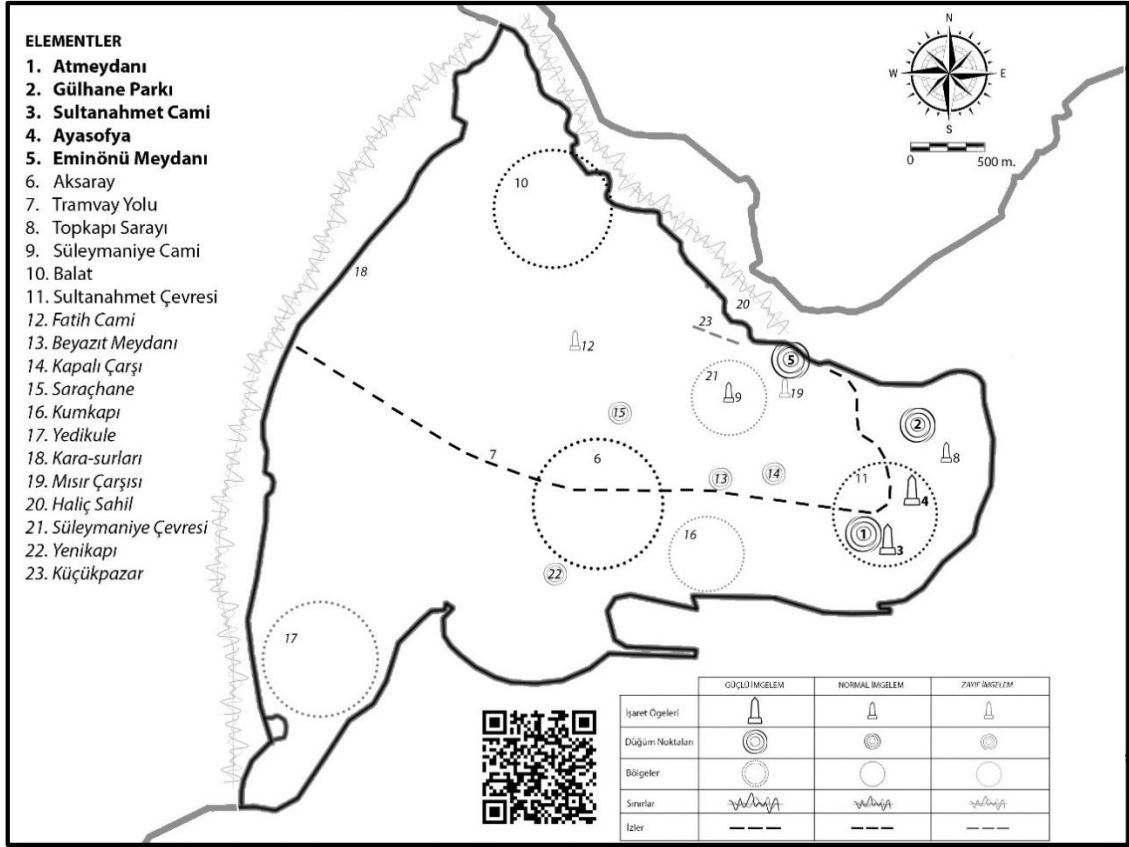
Sıra	Kod	Element İsimleri	Sözel Frekans	% Oran ^a
1.	n	Atmeydanı	180	51,20
2.	n	Gülhane Parkı	149	47,37
3.	l	Sultanahmet Cami	134	47,37
4.	l	Ayasofya	136	41,15
5.	n	Eminönü Meydanı	127	38,28
6.	d	Aksaray	135	35,41
7.	p	Tramvay yolu	91	34,45
8.	l	Topkapı Sarayı	93	29,19
9.	l	Süleymaniye Cami	84	27,27
10.	d	Balat	104	26,32
11.	d	Sultanahmet Çevresi	62	26,32
12.	l	Fatih Cami	67	20,10
13.	n	Beyazıt Meydanı	59	20,10
14.	n	Kapalı Çarşı	51	15,79
15.	n	Saraçhane	60	15,31
16.	d	Kumkapı	38	13,88
17.	d	Yedikule	51	13,40
18.	e	Kara-surları	30	13,40
19.	l	Mısır Çarşısı	45	12,44
20.	e	Haliç sahil	29	11,96
21.	d	Süleymaniye Çevresi	25	11,00
22.	n	Yenikapı	24	10,53
23.	p	Küçükpazar	30	10,05

^a: Elementin anketlerde en az bir kez görülme oranı.
l: İşaret Ögesi, n: Düğüm Noktası, d: Bölge, p: İz, e: Sınır.

Tespit edilen bu değerler referans alınarak zayıf, normal ve güçlü imgeler şu şekilde tespit edilmiştir;

- Sabit oran; $(51,20 - 10) / 3 = 13,73$
- Zayıf imgelem aralığı; $10 + 13,73 = 23,73$ (%10 ila %23,73 arası)
- Normal imgelem aralığı; $23,73 + 13,73 = 37,47$ (%23,73 ila %37,47 arası)
- Güçlü imgelem aralığı; %37,47 değeri ve üzeridir.

Bu hesaplamalara göre 1. sıradan 5. sıraya kadar olan elementler güçlü imgelem, 6. sıradan 11. sıraya kadar olan elementler normal imgelem, 12. sıradan 23. sıraya kadar olanlar ise zayıf imgelem sınıfına yerleştirilmiştir. Bu değerlerin sembolik gösterime dönüştürülmüş haline Harita 5.1’de yer verilmiştir.

Harita 5.1. Sözel imge haritası.

5.2.3.3. Güvenli Algılanan Mekân İmgeleri

Anket formunun 7. sorusundan sık olarak elde edilen 15 güvenli algılanan mekan imgesi Çizelge 5.3’de sunulmuştur.

Çizelge 5.3. Güvenli algılanan mekan imgeleri.

Sıra	Element İsimleri	Frekans
1.	Atmeydanı	28
2.	Eminönü Meydanı	14
3.	Çapa-Şehremini	13
4.	Fatih Çevresi	13
5.	Saraçhane	13
6.	Balat	10
7.	Yedikule	8
8.	Beyazıt Meydanı	7
9.	Aksaray	5
10.	Gülhane Parkı	5
11.	Süleymaniye Cami	5
12.	Ayasofya	4
13.	Şehzadebaşı Cami	4
14.	Çemberlitaş	3
15.	Vatan Caddesi	3

5.2.3.4. Güvensiz Algılanan Mekân İmgeleri

Anket formunun 8. Sorusunda sık olarak elde edilen 15 güvensiz algılanan mekan imgesi Çizelge 5.4'te sunulmuştur.

Çizelge 5.4. Güvensiz algılanan mekan imgeleri.

Sıra	Element İsimleri	Frekans
1.	Aksaray	36
2.	Balat	21
3.	Kumkapı	16
4.	Küçükpazar	15
5.	Karasurları	8
6.	Yedikule	8
7.	Karagümrük	7
8.	Esnaf Loncası Sokağı	5
9.	Sulukule	5
10.	Tarihi Yarımada	5
11.	Ayvansaray	4
12.	Kennedy Caddesi	4
13.	Laleli	4
14.	Mevlanakapı	3
15.	Sirkeci Çevresi	3

5.2.3.5. Beğenilen Mekân İmgeleri

Anket formunun 9. sorusunda yüksek sıklıkla tekrarlanan 15 beğenilen mekan imgesi Çizelge 5.5'te sunulmuştur.

Çizelge 5.5. Beğenilen mekan imgeleri.

Sıra	Element İsimleri	Frekans
1.	Atmeydanı	38
2.	Ayasofya	14
3.	Balat	14
4.	Süleymaniye Cami	14
5.	Eminönü Meydanı	13
6.	Gülhane Parkı	10
7.	Kapalıçarşı	7
8.	Sultanahmet Çevresi	7
9.	Topkapı Sarayı	7
10.	Yedikule	7
11.	Fatih Cami	6
12.	Gülhane Parkı	5
13.	Haliç Sahili	4
14.	Saraçhane	4
15.	Şehzadebaşı Cami	4

5.2.3.6. Beğenilmeyen Mekân İmgeleri

Anket formunun 10. sorusunda sık olarak tekrarlanan 15 beğenilmeyen mekan imgesi Çizelge 5.6’da sunulmuştur.

Çizelge 5.6. Beğenilmeyen mekan imgeleri.

<i>Sıra</i>	<i>Element İsimleri</i>	<i>Frekans</i>
1.	Aksaray	37
2.	Kumkapı	19
3.	Küçükpazar	15
4.	Balat	11
5.	Karasurları	8
6.	Yedikule	8
7.	Sulukule	6
8.	Eminönü Meydanı	4
9.	Fatih Çevresi	4
10.	Laleli	4
11.	Atmeydanı	3
12.	Ayvansaray	3
13.	Esnaf Loncası Sokağı	3
14.	Edirnekapı	3
15.	Mevlanakapı	2

5.2.3.7. Tercih Edilebilir Mekân İmgeleri

Anket formunun 11. sorusunda sık olarak tekrarlanan 15 tercih edilebilir mekan imgesi Çizelge 5.7’de sunulmuştur.

Çizelge 5.7. Tercih edilebilir mekan imgeleri.

<i>Sıra</i>	<i>Element İsimleri</i>	<i>Frekans</i>
1.	Sultanahmet Çevresi	38
2.	Gülhane Parkı	32
3.	Eminönü Meydanı	24
4.	Atmeydanı	21
5.	Süleymaniye Çevresi	17
6.	Balat	12
7.	Topkapı Sarayı	11
8.	Ayasofya	9
9.	Eminönü Çevresi	8
10.	Kapalıçarşı	8
11.	Süleymaniye Cami	8
12.	Beyazıt Meydanı	6
13.	Haliç Sahil	5
14.	Fatih Çevresi	4
15.	Mahmutpaşa	4

5.2.3.8. Yeşil Alan İmgeleri

Anket formunun 12. sorusunda sık olarak tekrarlanan 15 yeşil alan imgesi Çizelge 5.8’de sunulmuştur.

Çizelge 5.8. Yeşil alan imgeleri.

<i>Sıra</i>	<i>Element İsimleri</i>	<i>Frekans</i>
1.	Gülhane Parkı	98
2.	Saraçhane	28
3.	Haliç Sahil	20
4.	Atmeydanı	12
5.	Topkapı Sarayı	11
6.	Yenikapı Dolgu-alanı	8
7.	Kennedy Caddesi	7
8.	Çukurbostan	5
9.	Balat	4
10.	Ayvansaray	3
11.	İstanbul Üniversitesi	3
12.	Kara-surları	3
13.	Sarayburnu	3
14.	Eminönü Meydanı	2
15.	Süleymaniye Cami	2

5.3. EL ÇİZİMİ İMGELERİ

El-çizimlerine MAXQDA programı aracılığıyla 553 adet kodlama yapılmıştır. Bu kodların 205’i İşaret Ögesi, 99’u Düğüm Noktası, 164’ü Bölge, 67’si İz ve 18’i Sınır’dır. Ayrıca, 24 harita noktasal, 4 harita zincir, 6 harita hibrit ve 1 harita bölgesel haritalama tipinde çizilmiştir.

5.3.1. Benzerlik Analizi

Anketin el-çizimi bölümünden elde edilen 5 farklı kent ögesinin birbiri içindeki benzerlik oranları 3 farklı analiz yöntemine göre sırasıyla %80 (Kuckartz & Radiker zeta), %67 (Jaccard) ve %59 (Russel-Rao) olarak tespit edilmiştir. Bu üç benzerlik analizinin ortalaması %68,66’dır.

5.3.2. Deneklerin Eğitim Seviyeleri

Anketin çizim bölümüne katılım gösteren deneklerin 25’i Üniversite, 7’i Lise ve 3’ü ilkokul seviyesinde eğitim aldıklarını beyan etmişlerdir.

5.3.3. Kod Çıktıları

Bu kısımda MAXQDA programında oluşturulan kod sisteminin çıktılarına yer verilecektir.

5.3.3.1. El-çizimlerinde İmgelenen Kent Öğeleri

Bu kısım el-çizimlerinden elde edilmiş kentsel öğeleri ve haritayı içermektedir. El-çizimi imgelerinde %10 ve üzeri görülme oranında 48 öge tespit edilmiştir. Öğelerin isimleri, frekans değerleri ve anketler içerisinde görülme oranları Çizelge 5.9'da sunulmuştur.

Çizelge 5.9. El-çizimi imgeleri.

Sıra	Kod	Element İsimleri	Çizgisel Frekans	% Oran ^a
1.	n	Yenikapı	17	48,57
2.	l	Ayasofya	16	45,71
3.	d	Balat	16	45,71
4.	d	Aksaray	15	42,86
5.	n	Eminönü Meydanı	15	42,86
6.	l	Sultanahmet Cami	15	42,86
7.	l	Topkapı	15	42,86
8.	n	Beyazıt Meydanı	14	40,00
9.	p	Galata Köprüsü	14	40,00
10.	n	Sirkeci Garı	14	40,00
11.	d	Yedikule	13	37,14
12.	d	Çapa-Şehremini	13	37,14
13.	n	Atmeydanı	12	34,29
14.	d	Ayvansaray	12	34,29
15.	l	Süleymaniye Cami	12	34,29
16.	l	Topkapı Sarayı	12	34,29
17.	l	Fatih Cami	11	31,43
18.	d	Kumkapı	10	28,57
19.	l	Edirnekapı	10	28,57
20.	p	Vatan Caddesi	10	28,57
21.	p	Atatürk Köprüsü	9	25,71
22.	d	Sarayburnu	9	25,71
23.	n	Gülhane Parkı	7	20,00
24.	e	Haliç	7	20,00
25.	n	Kapalıçarşı	7	20,00
26.	d	Fener	6	17,14
27.	l	İ.B.B.	6	17,14
28.	l	İstanbul Üniversitesi	6	17,14
29.	d	Kocamustafapaşa	6	17,14
30.	l	Mevlanakapı	6	17,14
31.	d	Samatya	6	17,14
32.	p	Tramvay Yolu	6	17,14

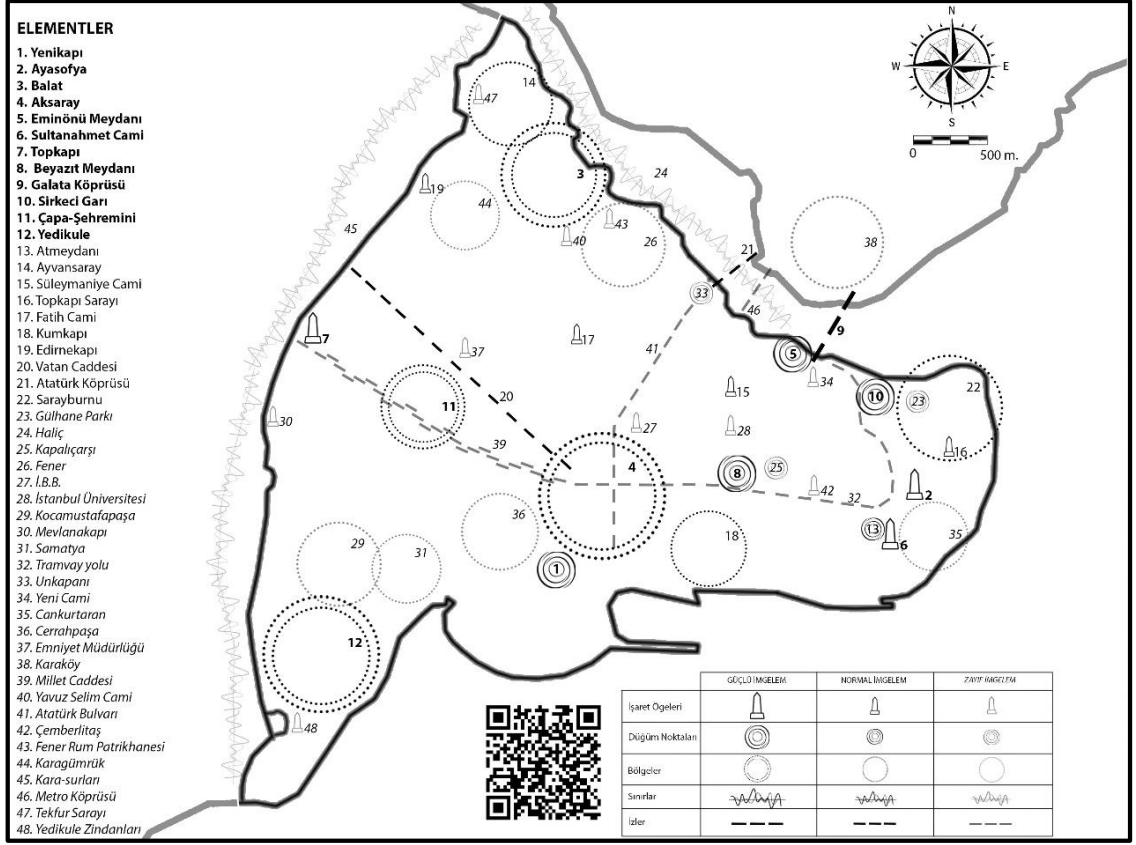
Çizelge 5.9. (devam) El-çizimi imgeleri.

33.	<i>n</i>	Unkapanı	6	17,14
34.	<i>l</i>	Yeni Cami	6	17,14
35.	<i>d</i>	Cankurtaran	5	14,29
36.	<i>d</i>	Cerrahpaşa	5	14,29
37.	<i>l</i>	Emniyet Müdürlüğü	5	14,29
38.	<i>d</i>	Karaköy	5	14,29
39.	<i>p</i>	Millet Caddesi	5	14,29
40.	<i>l</i>	Yavuz Selim Cami	5	14,29
41.	<i>p</i>	Atatürk Bulvarı	4	11,43
42.	<i>l</i>	Çemberlitaş	4	11,43
43.	<i>l</i>	Fener Rum Patrikhanesi	4	11,43
44.	<i>d</i>	Karagümrük	4	11,43
45.	<i>e</i>	Kara-surları	4	11,43
46.	<i>p</i>	Metro Köprüsü	4	11,43
47.	<i>l</i>	Tekfur Sarayı	4	11,43
48.	<i>l</i>	Yedikule Zindanları	4	11,43
^a : Elementin anketlerde görülme oranı. <i>l</i> : İşaret Ögesi, <i>n</i> : Düğüm Noktası, <i>d</i> : Bölge, <i>p</i> : İz, <i>e</i> : Sınır.				

Çizelge 5.9 referans alınarak zayıf, normal ve güçlü imgeler şu şekilde tespit edilmiştir;

- Sabit oran; $(48,57 - 10) / 3 = 12,85$
- Zayıf imgelem aralığı; $10 + 12,85 = 22,85$ (%10 ila %22,85 arası)
- Normal imgelem aralığı; $22,85 + 12,85 = 35,70$ (%22,85 ila %35,70 arası)
- Güçlü imgelem aralığı; %35,70 değeri ve üzeridir.

Bu hesaplamalara göre 1. sıradan 12. sıraya kadar olan elementler güçlü imgelem, 13. sıradan 22. sıraya kadar olan elementler normal imgelem, 23. sıradan 48. sıraya kadar olanlar ise zayıf imgelem kısmına yerleştirilmiştir. Bu değerlerin sembolik gösterime dönüştürülmüş hali Harita 5.2’de yer verilmiştir.

Harita 5.2. El-çizimi imge haritası

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bulgular ve Tartışma başlığı altında 5. Bölümde yalın olarak sunulan verilerin yorumlanmış ve literatürle karşılaştırmış şekline yer verilmiştir.

6.1. HİPOTEZLER VE ARAŞTIRMA SORULARI

Bu başlık altında önceden belirlenmiş hipotezlere ve araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

6.1.1. Hipotezler

Hipotezlerin kabulü veya reddi ile ilgili alınacak kararlar MAXQDA programının sunduğu kod ilişki haritasına göre değerlendirilmiştir.

6.1.1.1. Hipotez 1

Şekil 6.1’de görüldüğü üzere Güvenli Mekan Algısı ile Beğenilen Mekan Algısı lokasyon olarak birbirine yakın yerleşmiştir (Şekil 6.1). Bu durum güven ile beğeni parametresi arasında benzer yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Hipotez 1: H_0 red, H_1 kabul edilmiştir.

6.1.1.2. Hipotez 2

Güvenli Mekan Algısı ile Tercih Edilir Mekan Algısı arasında benzer bir ilişki tespit edilememiştir (Şekil 6.1). Bu durum bireyin mekân üzerinde güven duymasa da kullanmak zorunda olduğu gerçeğiyle açıklanabilir.

Hipotez 2: H_0 kabul, H_1 red edilmiştir.

6.1.1.3. Hipotez 3

Şekil 6.1’de görüldüğü üzere Güvensiz Mekan Algısı ile Beğenilmeyen Mekan Algısı aynı küme grubunda olarak birbirine yakın yerleşmiştir (Şekil 6.1). Bu durum güvenilmeyen ile beğenilmeyen mekân algıları arasında benzer yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Hipotez 3: H_0 red, H_1 kabul edilmiştir.

6.1.1.4. Hipotez 4

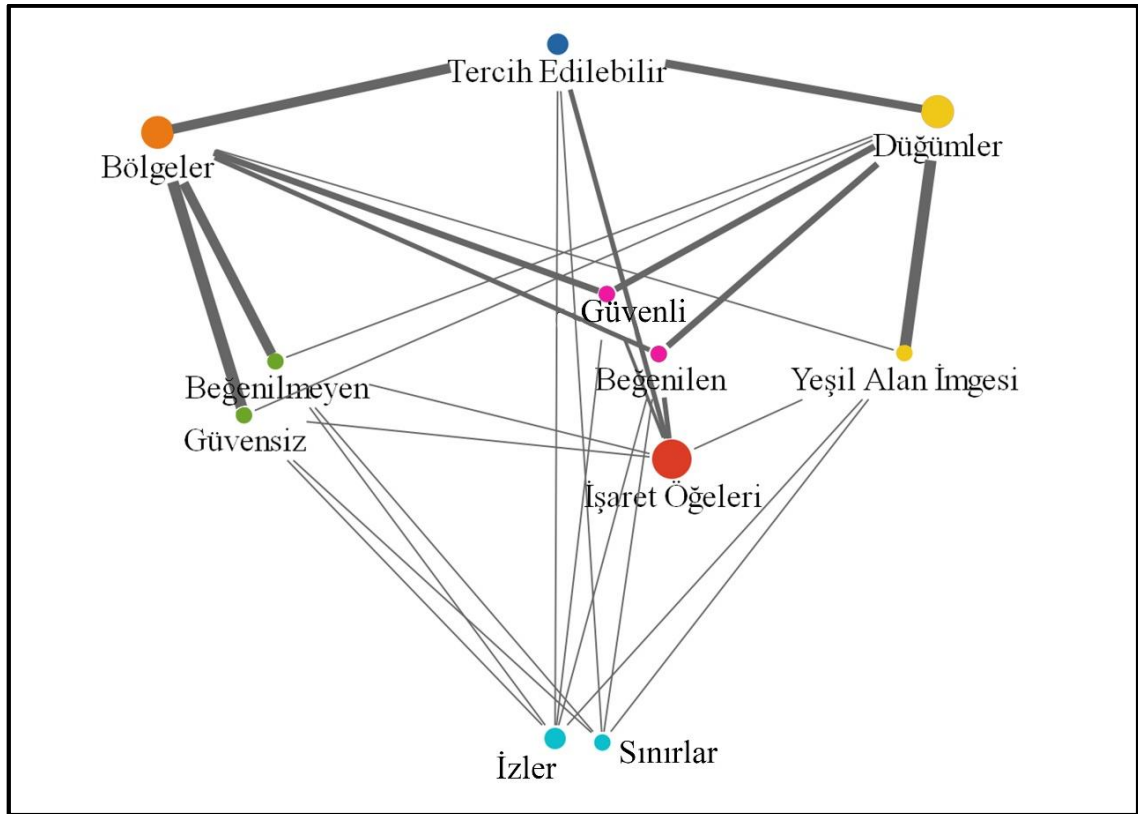
Güvenli mekan algısı ile yeşil dokuya sahip mekanlar arasında belirgin bir benzerlik görülmektedir (Şekil 6.1).

Hipotez 4: H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

6.1.1.5. Hipotez 5

Yeşil doku ve su öğelerine sahip alanların genel olarak algıda pozitif yer ettikleri bilinse de (Rising, 2019; Yabiku, Casagrande, & Farley-Metzger, 2008) tercih edilir mekan algısı ile yeşil alan algısı arasında benzer bir ilişki tespit edilememiştir (Şekil 6.1).

Hipotez 5: H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Şekil 6.1. Kod ilişki haritası.

6.1.2. Araştırma Cevapları

Soru 1:

Ankete katılım sağlayan deneklerin cinsiyet ve eğitim durumları ile anket sorularına cevap verme ve çizim kabiliyetleri arasında herhangi bir ilişki var mıdır?

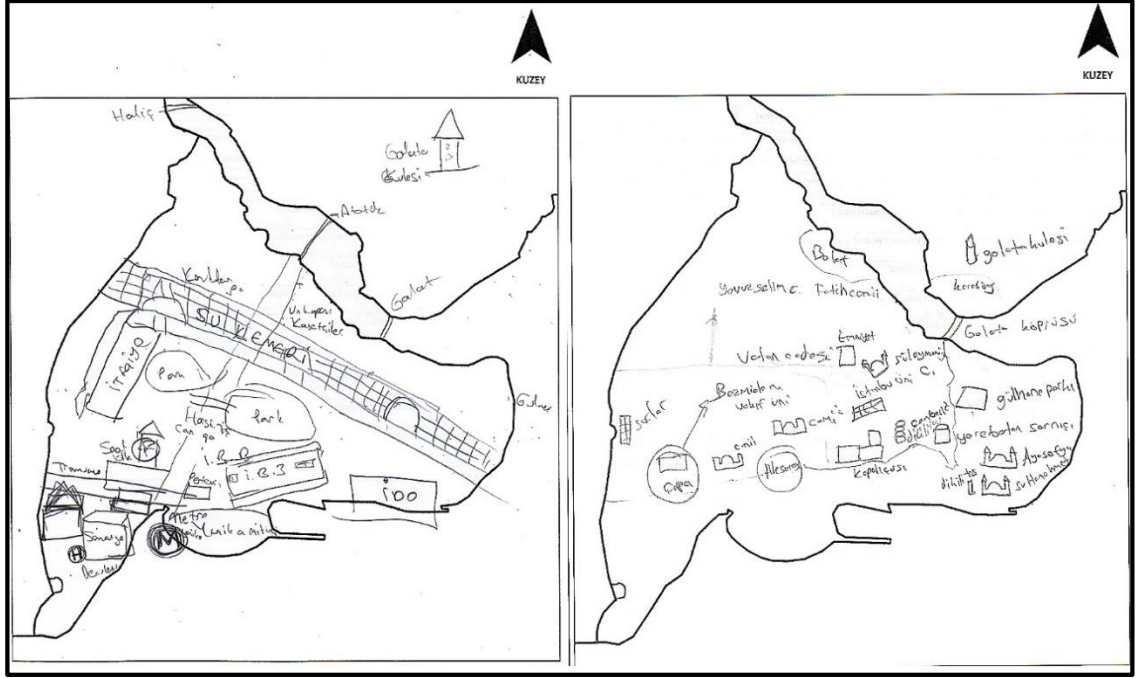
Cevap 1:

Erkekler, mekânsal tanımlama ve yön tahmini gibi tespitlerde kadınlardan daha iyi performans gösterme eğilimindedirler (Youngson, Vollebregt, & Sutton, 2019). Ankete katılım sağlayan erkek deneklerin ortalama cevap verme hızlarının kadın deneklere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bulgularımız bu görüşü desteklemektedir.

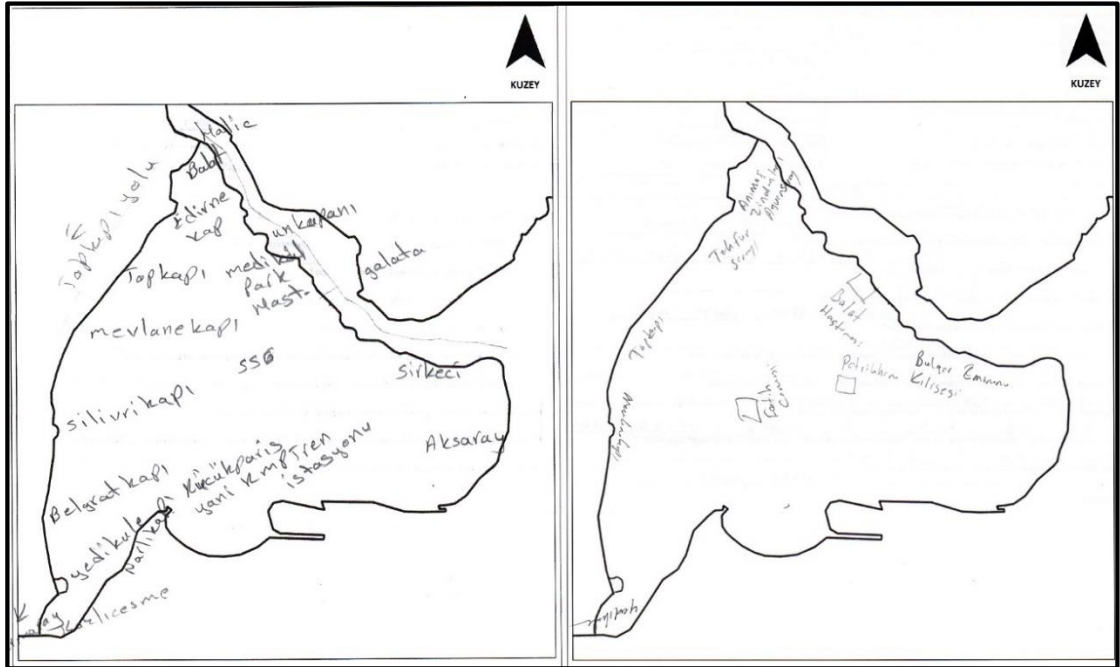
Eğitim düzeyinin yüksek olması kenti okuma ve anlama konusunda pratik kolaylıklar sağlamaktadır (Damayanti, 2015; Eraydın, 2014). Ankete katılım sağlayan deneklerin eğitim durumları ile sözel ve el-çizimi kısmına verdikleri yanıtlar incelendiğinde eğitim seviyesi arttıkça anketlere cevap verme oranının ve çizim kalitesinin de artış gösterdiği görülmektedir. Bu bulgu (Ayvalıoğlu, 1993) ile örtüşmektedir.

Şekil 6.2. Lisans seviyesinde eğitim gören bireylerin el-çizimi örnekleri.

Şekil 6.3. Lise seviyesinde eğitim gören bireylerin el-çizimi örnekleri.

Şekil 6.4. İlkokul seviyesinde eğitim gören bireylerin el-çizimi örnekleri.

Soru 2:

Çalışma alanı hangi Lynch (1960) öğeleriyle daha baskın algılanmaktadır?

Cevap 2:

Elde edilen imgeler incelendiğinde, alan işaret öğeleri, bölgeler ve düğüm noktaları gibi kentsel öğelerle baskın olarak algılanmaktadır (Şekil 6.5), (Şekil 6.6). Bu durum birkaç

Kent Ögeleri

Ölçü	İşaret Ögesi	Bölgeler	Düğüm Noktası	Sınırlar	İzler
1000	900	250	100	100	100
800	800	200	100	100	100
600	600	200	100	100	100
400	400	200	100	100	100
200	200	200	100	100	100
0	0	0	0	0	0

[illegible]

59

Soru 3:

El-çizimi harita tipleri ve haritalardaki ögeler neyi ifade etmektedir?

Cevap 3:

Elde edilen harita tiplerinde noktasal haritaların yoğunluğu şehrin ağırlıklı olarak önemli yapılarla algılanması anlamına gelmektedir. Bu tür yapılar çoğunlukla işaret ögelerine karşılık gelmektedir. Öte yandan, kenti deneyimlemede önemli bir yer tutan ulaşım sistemleri bir kentin algılanmasında da kritik bir unsurdur. Alandaki ulaşım sistemlerinin zayıf olması noktasal harita tipinin baskın olmasının bir nedeni olabilir. Bu görüş (Erkan, 2016) tarafından desteklenmektedir. Konut dokusunun yoğun olduğu mekân kümelerinde ise *Bölge* unsuru baskındır. Bölge unsurunun zayıf görüldüğü bölümlerde ise işaret ögeleri önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca, harita tipleri incelendiğinde çizim örneklerinin içerik olarak en zengin olanlarını ise hibrit haritalar oluşturmaktadır.

Soru 4:

Sözel imgeler ile el-çizimi imgeleri arasındaki farklar nelerdir?

Cevap 4:

Fiziksel ve sosyal kimlik kümelerince zengin bir şehrin bireysel algıda farklı algılanması muhtemeldir (Xiangzhan, 2008). Anketlerden elde edilen veriler ışığında, sözel imge haritası ile el-çizimi imge haritası arasında belirgin farklar tespit edilmiştir. Sözel imge haritasında kentsel ögelerin konumları alanın doğu kısmında yoğunlaşırken, el-çizimi haritalarında ise alana bütüncül olarak yayılmış olarak görülmektedir. Bu durum anketin el-çizimine katılım sağlayan bireylerin çalışma alanına büyük oranda hâkim olmasıyla ve eğitim düzeyi olarak sadece sözel kısma katılan deneklerden daha ileri seviyede olmaları ile açıklanabilir.

Soru 5:

Pozitif ve negatif olarak imgelenen unsurlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

Cevap 5:

Güvenlik duygusu, sosyal etkileşim ve yapısal çevre ile etkilenen karmaşık bir durumdur. Sosyal etkileşim ve yapısal çevre, günlük uygulamaların sonucu olarak bir

yerin beğenilirliğini ve tercih edilebilirliğini etkiler (Carver, Timperio, & Crawford, 2008; Groshong vd., 2018). Bu bağlamda, pozitif imgelerin tespiti için algısal olarak güvenli, beğenilen ve tercih edilebilir mekânlar ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu üç parametreden güvenli ve beğenilen mekanların İşaret Ögeleri, Düğümler ve Bölgeler üzerinde dengeli yayılımı söz konusudur (Şekil 6.1). Ek olarak, tercih edilir mekân algısı Bölgeler ve Düğüm Noktaları üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bir diğer deyişle, kenti deneyimleyen birey mekân tercihlerini bölgeler ve düğümler üzerinden gerçekleştirmektedir. Detaylandırmak gerekirse, Atmeydanı, Gülhane Parkı ve Eminönü Meydanı pozitif imgelerin başında gelmektedir.

Öte yandan, güvensiz mekan algısının spesifik olarak Bölgeler üzerinde yoğunlaştığı belirlenmiş olup, yeşil alan algısının ise düğüm ögelerinin üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Negatif imgeleri detaylandıracak olursak Aksaray, Kumkapı ve Küçükpazar olumsuz algılarda yoğun olarak yer edinmiştir. Bu tür olumsuz mekân dizgelerinin düzenlenmesi, çevreyi daha ilginç ve çekici hale getirebilecek, bireysellik arasındaki değişim ile bulguları kolaylaştıracak ve fırsatları artıracak şekilde planlanmalıdır (S. Kaplan & Kaplan, 2003).

Soru 6:

Topografik özellikler ile imgelenen kent ögeleri arasında herhangi bir ilişki var mıdır?

Cevap 6:

İmgelenen kent ögelerinin topografya ile ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Kenti oluşturan elementlerin hemen hemen tamamı topografik özellikler ve su yolları dikkate alınarak inşa edilmişlerdir. Bu bulgu özellikle işaret ögelerinin kentin rakım olarak üst bölümlerine düğümlerin ise göreceli düz alanlar üzerine konumlandırılması ile açıklanabilir. Bu görüş Strohecker and Barros (2000) tarafından desteklemektedir (Strohecker & Barros, 2000).

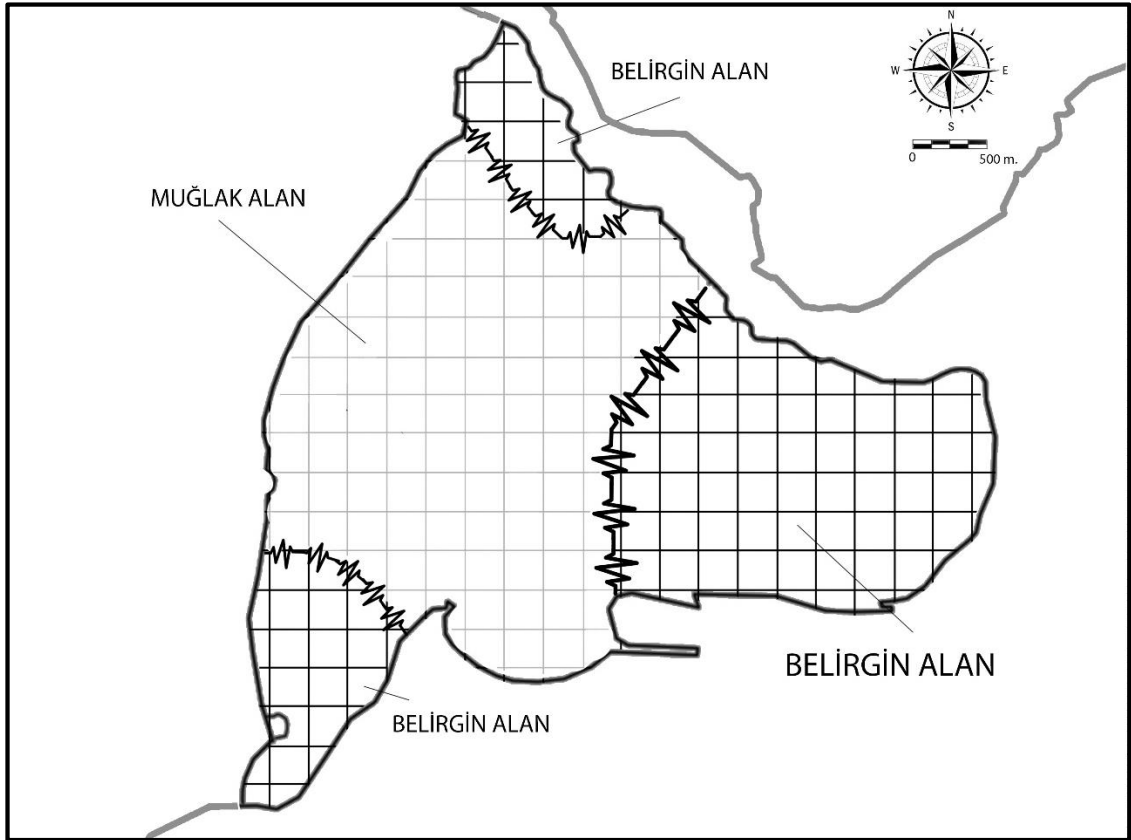
Soru 7:

Çalışma alanındaki psikolojik sınırlar nelerdir?

Cevap 7:

Karakteristik olarak birbirlerinden ayrılmış mekânlar veya mekân kümeleri bir takım formlar ile fiziksel bir biçimde, zihinsel çaba ile de psikolojik olarak sınırlandırabilir (Breitung, 2011). Birlikte yaşama fikrinin hâkim olduğu kent bölgelerinde psikolojik

sınırların varlığı yok denecek kadar azdır (Markuszevska, Tanskanen, & Subirós, 2016). Bu tanımlamalar farklı kültür bölümlerince zengin olarak sınıflandırdığımız İstanbul Tarihi Yarımada'sında psikolojik sınırların olabileceğini öngörmektedir. Nitekim bulgularımız çalışma alanında Atatürk Bulvarı eksenli ana, Balat ve Yedikule bölgeleri içinse yanal psikolojik sınırların var olduğu göstermiştir (Şekil 6.7). Ayrıca, bireyin mekâna karşı hissettiği mekânsal güven duygusu ve mekânın sahip olduğu kimlik psikolojik sınırlar üzerinde oldukça etkilidir (Hoornweg, Hosseini, Kennedy, & Behdadi, 2016; Puddifoot, 1997). Çalışma alanı özelinde incelediğimizde ise güvensiz olarak ön plana çıkan kent öğelerinin sözel imge haritalarında psikolojik sınırların üzerinde konumlanmış olması bu görüşle paralellik göstermektedir. Ayrıca, Ögçe, Müderrisoğlu ve Uzun (2019)'un İstanbul Karasurları üzerinde yaptıkları görsel değerlendirme çalışmasındaki “güven” ve “imgelenebilirlik” parametrelerinin sonuçları bu görüşü desteklemektedir (Ögçe, Müderrisoğlu, & Uzun, 2019).

Şekil 6.7. Psikolojik sınırlar.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kentsel çalışmalar birçok meslek disiplini tarafından gerek nicel gerekse nitel araştırma metotları benimsenerek yürütülmektedir. Bu tür çalışmaların sağlıklı ve de sürdürülebilir bir biçimde yürütülmesi için öncelikle kentin sadece fiziksel formlardan oluşmuş bir yapılar bütünü değil aynı zamanda sosyal karakteristikleri de bünyesinde barındıran etkileşim alanları olduğu gerçeğini kabul etmek gerekir. Kentler her birey için farklı anlamlar taşır. Bu anlamlar kenti deneyimleyen bireyin günlük pratikleri, alışkanlıkları eğitim ve kültür düzeyi gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu etkiler sonucunda birey kenti zihin süzgecinden geçirerek okur ve imgelendirir. Nitekim birçok kültüre ev sahipliği yapmış İstanbul Tarihi Yarımada'sı farklı kültürlerin etkisinde kalmış ve her kültürden bir iz sunmayı başarmış sayılı kent bölümlerindendir. Kuşkusuz bu durum kentin paha biçilmez değerinin bir göstergesidir.

İstanbul Tarihi Yarımada'sı, sosyal algı bağlamında, çoğunlukla tarihi özellikleri ile ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kentin okunabilirlik ve imgelenebilirlik unsurunun temelini tarihsel anlamlandırmaların oluşturduğu söylenebilir. İmgelenebilirlik kentin okunabilirlik yeteneğiyle şekillenmektedir. Bu iki kavramın birbirleriyle olan güçlü ilişkisi bir kez daha ortaya konulmuştur. Okunabilirlik yeteneği düşük bir kentin imgelenebilir olma ihtimalide bir o kadar zayıftır. İstanbul Tarihi Yarımada'sı özelinde düşünüldüğünde ise alanın doğu kesimi (Atatürk Bulvarı'nın doğusu) batı kesimine nazaran daha okunabilir ve imgelenebilir bulunmuştur. Bu durum kent içerisindeki belirgin ve muğlak alanların ortaya çıkarılması adına önemlidir.

Elbette ki kentin tamamının zihinlerde belirgin veya muğlak olması beklenemez. Fakat bu iki kavram arasındaki uçurum ne kadar fazla ise bir kent veya kent bölümü arasındaki ilişkiyi ortaya koymakta o derece zor olacaktır. Ayrıca, kentle ilgili alınacak kararlarda ise ortak paydada buluşma ve ortak akıl yürütme çabaları da bir hayli uğraş isteyecektir. Bu negatif etkilerin düşürülmesi ve muğlak alanların neden zihinlerde daha az yer aldığı tespitini için mimarlık bilimlerinin temsilcileri ile sosyologların ve çevresel psikoloji uzmanlarının beraber çalışması önerilmektedir.

Çalışmada bulunan bir diğer sonuç ise güven algısı ile beğeni algısı arasında doğru orantılı ilişkinin varlığıdır. Bu doğrusal ilişki ışığında güvenli/güvensiz ve beğenilen/beğenilmeyen mekânların fiziksel ve sosyal durumlarının irdelenmesi önerilmektedir.

Çalışma alanı özelinde, alanda birbiri ile benzer birçok mekân kümesi bulunmaktadır. Kentin içerdiği aynı tipteki mekânlar veya birbiriyle benzeşmeyen çok çeşitli bölümler bireyde zihinsel yorgunluğa yol açmaktadır. Zihinsel yorgunluğun giderilmesi için rutin aktivitelerin dışındaki mekânlarda gerçekleşecek aksiyonlar faydalı olabilir. Bu durum farklı karakteristiğe sahip ve mevcut devinimden izole edilmiş alanların oluşturulması ile sağlanabilir. Örneğin, yeşil alanlar bakımında oldukça zayıf bulunan alan, bünyesinde barındırdığı iki ana yeşil doku (Gülhane Parkı, Saraçhane) ile bu izole alanları bir nebze olsun sağlamıştır. Bu tür yeni mekân tipi önerileri veya hali hazırda var olup kullanılmayan/kullanılamayan yeşil alanların sadece fiziksel olarak değil sosyal açıdan da tekrar faal hale getirilmesi kente ve kentlilere nefes aldırma konusunda kuvvetli faydalar sağlayacaktır.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, tarihi antik çağlara dayanan İstanbul Tarihi Yarımadası'nın verimli ve etkili çözümlerde korunması ile gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılması önem arz etmektedir.

8. KAYNAKLAR

- Aguilar, M. A. (2002). Identity and daily space in two municipalities in Mexico City. *Environment and Behavior*, 34(1), 111–121.
- Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (9. baskı). İstanbul: Yem Yayınları.
- Aldiabat, K. M., & Navenec, C.-L. Le. (2018). Data Saturation: The Mysterious Step In Grounded. *The Qualitative Report*, 23(1), 245–261.
- Alpay, B. U., Gökgür, P., & Altay, İ. K. (2017). The Importance of Conservation of Urban Identity and Memory in Spatial Planning: An Assessment of Yassıada. *Global Built Environment Review*, 9–22.
- Anonim. (2016). *Principles for Sustaining Guernsey's Historic Environment*.
- Appleyard, D. (1970). Styles and Methods of Structuring a City. *Environment and Behavior*, 2(1), 100–117.
- Appleyard, D. (1979). The environment as a social symbol. *Ekistics*, 46(278), 272–281.
- Arnulf, J. K., Larsen, K. R., Martinsen, Ø. L., & Bong, C. H. (2014). Predicting Survey Responses: How and Why Semantics Shape Survey Statistics on Organizational Behaviour. *PLoS One*, 9(9), 1–13.
- Asadpour, A., Faizi, M., Mozaffar, F., & Behzadfar, M. (2015). Typology of models and comparative study of methods in recording mental images and cognitive maps from the environment. *The Scientific Journal of NAZAR research center*, 12(33), 109–118.
- Ayvalıoğlu, N. (1993). İstanbulluların Zihnindeki İstanbul: İstanbul'un Kognitif İmajının İncelenmesi. *Türk Psikiyatri Dizini Psikoloji Çalışmaları*, 5, 5–50.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231–274.
- Banerjee, T. K. (1971). *Urban Experience and the Development Of City Image: A Study in Environmental Perception and Learning*. Massachusetts Institute of Technology.
- Blas, S. M., & Lynch, P. (2009). The Image of the Contemporary City. İçinde *International conference for 16TH international seminar on urban form*. Guangzhou: South China University of Technology and Guangzhou Urban Planning Bureau.
- Breitung, W. (2011). Borders and the city: Intra-urban boundaries in Guangzhou (China). *Quaestiones Geographicae*, 30(4), 55–61.
- Briggs, R. (1972). *Cognitive Distance in Urban Space*. Ohio State University.
- Cafuta, M. R., & Sitar, M. (2017). Rethinking the City Spatial Identity through the Eyes of the Observer. *Prostor*, 25(2), 316–327.
- Carver, A., Timperio, A., & Crawford, D. (2008). Playing it safe: The influence of

- neighbourhood safety on children's physical activity- A review. *Healt & Place*, 14, 217–227.
- Çelik, Z. (2017). *The use of streets: A reassessment and tribute to Donald Appleyard* (3. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Chaney, D. (2010). Analyzing Mental Representations: The Contribution of Cognitive Maps. *Recherche et Applications en Marketing (English Edition)*, 25(2), 93–115.
- Çınar, A., & Bender, T. (2007). *Urban Imaginaries: Locating the Modern City*. University of Minnesota Press.
- Çubukcu, E. (2011). Does the level of visual detail in virtual environments affect the user's spatial knowledge? *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38(4), 741–752.
- Dalton, R. C., & Bafna, S. (2003). The syntactical image of the city: A reciprocal definition of spatial elements and spatial syntaxes. İçinde, *Proceedings of the 4th International space syntax symposium*, 1–22. London.
- Damayanti, R. (2015). *Extending Kevin Lynch's Theory of Imageability; through an investigation of kampungs in Surabaya- Indonesia*. University of Sheffield.
- Damayanti, R., & Kossak, F. (2016). Extending Kevin Lynch's concept of imageability in third space reading; case study of Kampungs, Surabaya–Indonesia. *ITU A|Z*, 13(1), 57–67.
- Downs, R. M., & Stea, D. (2011). Cognitive Maps and Spatial Behaviour: Process and Products. İçinde C. P. Martin Dodge, Rob Kitchin (Ed.), *The Map Reader: Theories of Mapping Practice and Cartographic Representation* (1. baskı, ss. 312–317). John Wiley & Sons.
- Eraydın, Z. (2014). *Impacts of Place Branding on the Image of Ankara*. Middle East Technical University.
- Erkan, N. (2016). Zihinsel Haritaların Biçimlenmesinde Ulaşım Ağı Bağlamında Yerleşme Tipolojisinin Etkisi ; Toronto Örneği. *İdealkent*, 7(18), 204–225.
- Erkan, N., & Yenen, Z. (2010). Yerleşmelerde İmaj Analizi Konusunda Bir Yöntem : Kastamonu Örneği. *Megaron*, 5(2), 67–81.
- Falk, J. H., & Balling, J. D. (2010). Evolutionary influence on human landscape preference. *Environment and Behavior*, 42(4), 479–493.
- Fatih Kaymakamlığı. (2019). Fatih'te coğrafi yapı ve demografi. Tarihinde 16 Kasım 2019, adresinden erişildi <http://www.fatih.gov.tr/cografya>
- Fuhrer, T., Mundt, F., & Stenger, J. (2015). Advances in environmental psychology. İçinde T. Fuhrer, F. Mundt, & J. Stenger (Ed.), *Cityscaping: Constructing and Modelling Images of the City* (2. baskı). Berlin: Meta Systems Publishing & Printservices.
- Fusch, L., & Ness, P. (2015). Are We There yet? Data Saturation in Qualitative Research. *Qualitative Report*, 20(9), 1408–1416.
- Ghoraba, N., & Tabibian, M. (2017). Developing an Applied Model for Explaining the Mental Structure of Cognitive Maps of People through Spatial-Morphological Analysis of Existing Urban Textures, Case Study: Historical Texture of Kerman. *Journal of Nazar*, 14(54), 33–47.

- Gök, C. (2016). Değişen İmgeler ve Temsiliyet. *İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 101–134.
- Golledge, R. G., & Spector, A. N. (1978). Comprehending the Urban Environment: Theory and Practice. *Geographical Analysis*, 10(4), 403–426.
- Gombrich, E. H. (2015). *İmge ve Göz* (1. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları.
- Göregenli, M. (2018). *Çevre Psikolojisi - İnsan Mekan İlişkileri* (4. baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Groshong, L., Stanis, S. A., Kaczynski, A. T., & Hipp, J. A. (2018). Attitudes About Perceived Park Safety Among Residents in Low-Income and High Minority Kansas City, Missouri, Neighborhoods. *Environment and Behavior*, (Online First), 1–27.
- Gül, M., & Howells, T. (2013). *İstanbul Architecture* (1. baskı). Boorawa: The Watermark Press.
- Hofmann, C. (2012). *Representation and Perception of Mapped Space*. Universitat Wien.
- Hoorweg, D., Hosseini, M., Kennedy, C., & Behdadi, A. (2016). An urban approach to planetary boundaries. *Ambio*, 45(5), 567–580.
- Jeanneret, C.-É. (2018). *Şark Seyahati* (4. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jiang, B. (2012). Computing the image of the city. İçinde M. Campagna, A. De Montis, F. Isola, S. Lai, C. Pira, & C. Zoppi (Ed.), *Proceedings of the 7th Int. conf. on Informatics and Urban and Regional Planning INPUT* (ss. 111–121).
- Jiang, B. (2013). The Image of the City out of the Underlying Scaling of City Artifacts or Locations. *Annals of the Association of American Geographers*, 103(6), 1552–1566.
- Kampschulte, A. (1999). «Image» as an Instrument of Urban Management. *Geographica Helvetica*, 54(4), 229–241.
- Kaplan, R. (1973). Cognitive Maps, Human Needs and Designed Environment. İçinde *Environmental Design Research* (ss. 265–275). Stroudsburg: Dowden, Hutchinson & Ross.
- Kaplan, R., Kaplan, S., & Ryan, R. (1998). *With People in Mind Design and Management of Everyday Nature* (1. baskı, C. 103). Washington: Island Press.
- Kaplan, S., & Kaplan, R. (2003). Health, Supportive Environments, and the Reasonable Person Model. *American Journal of Public Health*, 93(9), 1484–1489.
- Kitchin, R., & Freundschuh, S. (2000). Cognitive mapping. İçinde R. Kitchin & S. Freundschuh (Ed.), *Cognitive mapping: past, present and future* (1., ss. 1–8). Routledge Frontiers of Cognitive Science.
- Kuban, D. (2017). *İstanbul Bir Kent Tarihi* (3. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kuter, N. (2007). *Çankırı Kenti Açık Ve Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Peyzaj Tasarımı Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi.

- Lamit, H. (2004). Redefining Landmarks. *Jurnal Alan Bina*, 6(1), 66–76.
- Lee, Y., & Schmidt, C. G. (1988). Evolution of urban spatial cognition: patterns of change in Guangzhou, China. *Environment & Planning A*, 20(3), 339–351.
- Liu, L., Zhou, B., Zhao, J., & Ryan, B. D. (2016). C-IMAGE: city cognitive mapping through geo-tagged photos. *GeoJournal*, 81(4), 817–861.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City* (1. baskı). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Mantran, R. (2015). *İstanbul Tarihi* (4. baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Markuszevska, I., Tanskanen, M., & Subirós, J. V. (2016). Boundaries from Borders: Cross-Border Relationships in the Context of the Mental Perception of a Borderline - Experiences from Spanish-French and Polish-German Border Twin Towns. *Quaestiones Geographicae*, 35(1), 105–119.
- Meier, M. (2014). Two Romes. Rome and Constantinople in Late. *Mnemosyne*, 67(2), 342–346.
- Milgram, S., Greenwald, J., Kessler, S., McKenna, W., & Waters, J. (1972). A psychological map of New York City. *American Scientists*, 60, 194–204.
- Milgram, Stanley, & Jodelet, D. (1992). Psychological Maps of Paris. İçinde *The individual in a social world: essays and experiments* (ss. 88–113). Addison-Wesley Pub.
- Müller-Wiener, W. (2016). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası* (4. baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Nasar, J. L. (1990). The Evaluative Image of the City. *Journal of the American Planning Association*, 56(1), 41–53.
- Neacșu, M. C. (2009). The city image and the local public administration: A working tool in urban planning. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, (27), 172–188.
- Nelson, J. (2017). Using conceptual depth criteria: addressing the challenge of reaching saturation in qualitative research. *Qualitative Research*, 17(5), 554–570.
- Ögçe, H., Müderrisoğlu, H., & Uzun, S. (2019). Visual impact assessment of the Istanbul Land-wall. *Indoor and Built Environment*, 1–15.
- Ökesli, D., & Gürçınar, Y. (2012). An Investigation of Urban Image and Identity Findings from Adana. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 37–52.
- Panek, P. (2016). From mental maps to geoparticipation. *The Cartographic Journal*, 53(4), 300–307.
- Parman, T. (2016). *Psikanaliz Yazıları: İmge ve Söz* (4. baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Parsa, A. F. (2004). İmgenin Gücü ve Görsel Kültürün Yükselişi. İçinde N. Işık (Ed.), *Medyada Yeni Yaklaşımlar*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Puddifoot, J. D. (1997). Psychological reaction to perceived erasure of community boundaries. *The Journal of Social Psychology*, 137(3), 343–355.
- Rising, H. H. (2019). The image of the water city. *Journal of Urban Design*, 24(3), 424–442.

- Sam, N. (2010). Kent imgesi: Bursa Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 35–44.
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., ... Jinks, C. (2017). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & Quantity*, 52, 1893–1907.
- Şentürk, A., & Gülersoy, N. Z. (2019). Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği. *MEGARON*, 14(1), 145–159.
- Steg, L., Berg, A. E., & Groot, J. I. M. de. (2015). *Çevre Psikolojisi* (5. baskı). İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Stevens, Q. (2006). The shape of urban experience: A reevaluation of Lynch's five elements. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 33(6), 803–823.
- Strohecker, C., & Barros, B. (2000). Make Way for Waymaker. *Presence*, 9(1), 97–107.
- Tankut, G. (2003). Doğal ve Tarihi Çevrenin Korunması: Sorunlar ve Olası Çözümler. *Bilim ve Ütopya*, (105), 9–12.
- TDK. (2019). Türk Dil Kurumu. Tarihinde 20 Mart 2019, adresinden erişildi http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c90e8eb6ec175.44960951
- Tolman, E. C. (1948). Cognitive maps in rats and men. *The Psychological Review*, 55(4), 189–208.
- Topcu, K. D., & Topcu, M. (2012). Visual Presentation of Mental Images in Urban Design Education: Cognitive Maps. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 51, 573–582.
- Tunçel, H. (2008). Kentsel Mekânın Algılanması: Elazığ Örneği. *V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 231–238. Ankara.
- Türkoğlu, H. (2002). Kentsel imge: İstanbul'dan bulgular. *İtüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 1(1), 57–64.
- Xiangzhan, C. (2008). *Journal of Faculty of Letters*. 25(2), 59–71.
- Yabiku, S. T., Casagrande, D. G., & Farley-Metzger, E. (2008). Preferences for landscape choice in a southwestern desert city. *Environment and Behavior*, 40(3), 382–400.
- Yenal, E. (2015). *101 Yapı ve Yer Türkiye* (1. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayınları.
- Youngson, N. L., Vollebregt, M., & Sutton, J. E. (2019). Individual differences in cognitive map accuracy: Investigating the role of landmark familiarity. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 73(1), 37–46.
- Zhou, B., Liu, L., Oliva, A., & Torralba, A. (2014). Recognizing city identity via attribute analysis of geo-tagged images. İçinde D. Fleet, T. Pajdla, B. Schiele, & T. Tuytelaars (Ed.), *Computer Vision – ECCV 2014. ECCV 2014. Lecture Notes in Computer Science* (ss. 519–534). Zurich: Springer, Cham.
- Zmudzinska-Nowak, M. (2003). Searching for Legible City Form: Kevin Lynch's Theory in Contemporary Perspective. *Journal of Urban Technology*, 10(3), 10–39.

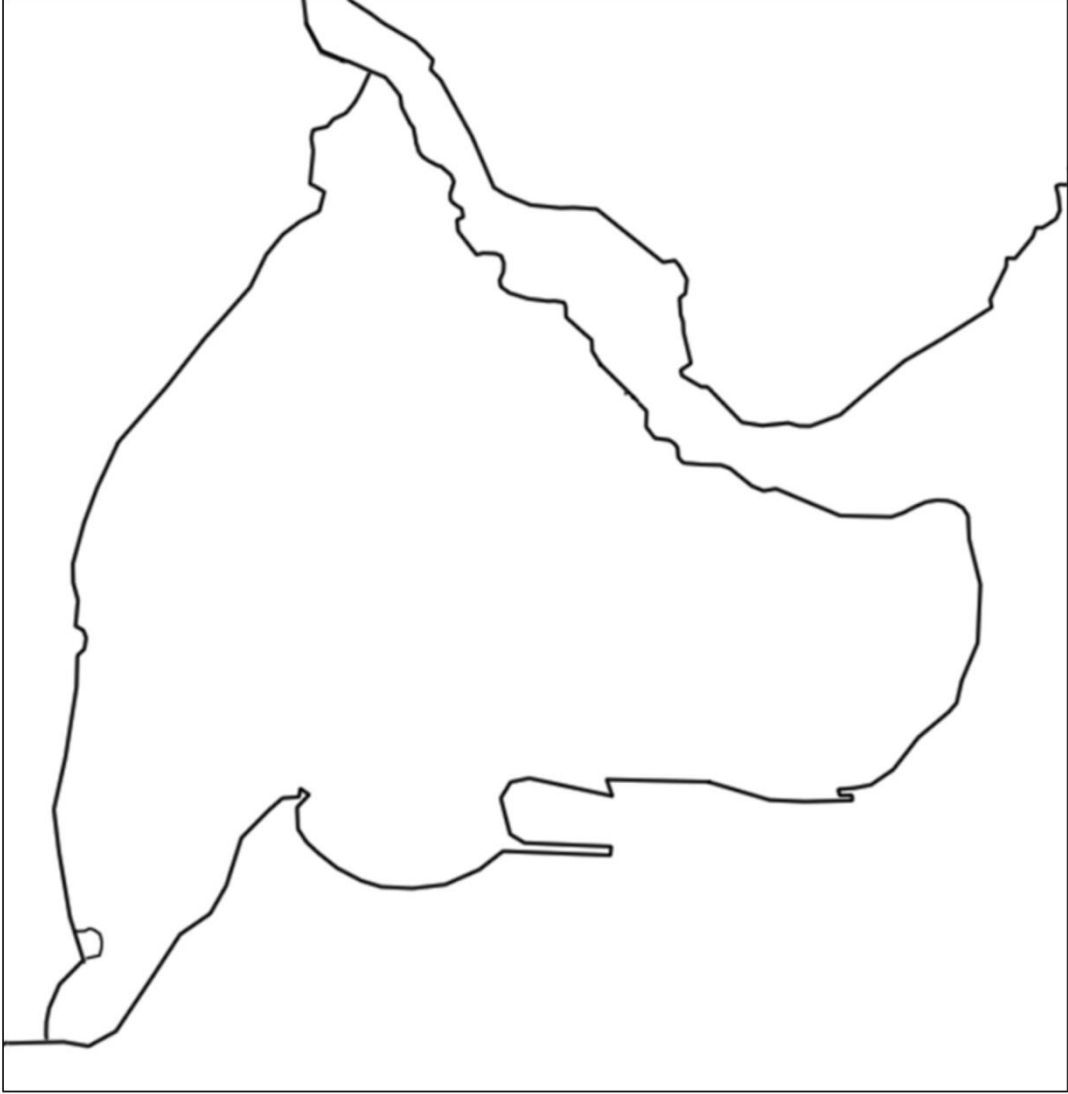
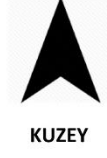
9. EKLER

9.1. EK 1: ANKET FORMU

KENT İMGESİ: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA ÖRNEĞİ İMGE ANALİZ ANKETİ	
Bu anket yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır. Ankete konu alan İstanbul'un "Tarihi Yarımada ve Suriçi" olarak ta bilinen Fatih ilçesini kapsamaktadır. Aşağıdaki sorular aracılığıyla alan hakkında bazı bilgiler edinmek istiyoruz.	
BÖLÜM 1	
Gün:	Cinsiyet:
Saat:	Yaş:
Mahalle:	Öğrenim Durumu:
Cadde/Sokak:	Medeni Durum:
Suriçi'nde mi yaşıyorsunuz?:	Suriçi'ni ne amaçla kullanıyorsunuz?:
Kaç yıldır Suriçi'nde oturuyorsunuz?:	Suriçi'ni ne sıklıkla kullanıyorsunuz?:
BÖLÜM 2	
1. Sizce Suriçi denince akla gelen ilk şey nedir, nasıl tanımlarsınız?	
2. Sizce Suriçi'nin kimliğini/sembolünü yansıtan yer/yapı neresidir, niçin?	
3. Sizce Suriçi'ndeki buluşma noktası neresidir, niçin?	
4. Sizce Suriçi'ndeki kolay tanınabilen yapı/yapılar hangisidir, niçin?	
5. Suriçi'nde adresi nereye göre tarif edersiniz, niçin?	
6. Suriçi'nde bir noktadan diğer bir noktaya geçiş için genellikle kullandığınız güzergâh neresidir?	
7. Suriçi'nde kendinizi en güvenli hissettiğiniz ve en güvensiz hissettiğiniz yer neresidir, niçin?	
8. Suriçi'ndeki en beğendiğiniz ve en beğenmediğiniz yer neresidir, neden?	
9. Suriçi'nde aileniz veya arkadaşlarınızla vakit geçirecek olsaydınız hangi yeri/yerleri tercih ederdingiz, neden?	
10. Sizce Suriçi'nde en bilinen yeşil alan/alanlar neresidir?	
Notlar:	

BÖLÜM 3

KABACA SURIÇİ'NİN HARİTASINI ÇİZİNİZ (İstedğiniz gibi çizebilirsiniz.)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Hüseyin ÖGÇE
Doğum Tarihi ve Yeri : 24.06.1993 / Kadıköy
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : huseyinogce@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Peyzaj Mimarlığı	Düzce Üniversitesi	2020
Lisans	Peyzaj Mimarlığı	Atatürk Üniversitesi	2015
Lise	Sayısal	Kaşif Kalkavan Lisesi	2011

YAYINLAR

Ögçe, H. and Ak, M. K. (2018) "Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi," *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6, pp. 1000–1009.

Ögçe, H., Müderrisoğlu, H. and Uzun, S. (2019) "Visual impact assessment of the Istanbul Land-wall," *Indoor and Built Environment*, Online(First), pp. 1–15.